KARYS

1964 M.
BIRŽELIS - JUNE

Nr. 6

KARYS

1964
Nr. 6 (1403)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Redaktoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas
Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas
Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius
Atskirus skyrius redaguoja:
P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Kunigunda Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

V. Augustinas — Lietuvos artilerininkai ..... Viršelis
J. M. — Baisusis Birželis Lietuvoje 161
Sovietų karinė okupacija Lietuvoje 164
A. Žilvitis — Surandu Žaliakalny vežiką 169
K. Uoginis — Vergijos naktis 174
Z. Raulinaitis — Vaidevutis 176
J. Strumskis — Birželio rytas 176
P. Gudelis — Iš lietuvių karių veiklos Užkaukazyje 180
Lietuviai Kariai Laisvajam Pasauly 183
Tremties Trimitas 184
Šaulė Tremtyje 185
Karinės Žinios 187
Kronika 189

ATSTOVAI: Baltimore ..... M. ŠIMKUS; Chicago ..... A. REKLAITIS; Cleveland ..... L. LEKNICKAS; Los Angeles ..... O. ŽADVYDAS; Philadelphia A. IMPULEVIČIUS; Rochester ..... P. SALADŽIUS; Toronto, Canada ..... VL. RUŠAS; Australija ..... V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"

Brockton, Mass. — A. Mantautas

Brooklyn, N. Y. — J. Pašukoms

Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", H. Naujoks, "Parama", K. Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša

Detroit, Mich. — V. Perminas — S. Malinauskas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N. J. — Kazys Trečiokas

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street, St. Hilda, Vic.

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.

M. Urbonas, 9 Sixth Ave., Woodville Gardens, So. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB — Escuelas Prof. Salesianas Avda. Miranda, Boleita, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.
SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523771 7

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1403) BIRŽELIS - LIEPA - JUNE 1964

BAISUSIS BIRŽELIS LIETUVOJE IR JO ATGARSIAI TREMTYJE

J. M.

GRAŽUSIS BIRŽELIS

Birželio mėnuo būdavo vienas iš gražiausių mūsų tėvynėje. Ir nenuostabu: pati vasaros pradžia. Medžių lapai, dar neseniai išsprogę, tebekvepia savo šviežumu ir akį vilioja dar dulkių neapneštu žalumu. Kur pažiūri — laukai siūbuoja kaip miškas išaugusiais rugiais, gražiai sudygusiu vasarojum, o pievos ir lankos prieš pat šienapjūtę pasipuošusios margiausiais žiedais, kuriais sesės lietuvės mėgdavo puošti pakelėse stovinčius kryžius ir berymančius rūpintojėlius.

BAISUSIS BIRŽELIS

Birželio mėnuo būdavo vienas iš gražiausių mūsų tėvynėje Lietuvoje ligi 1940 m. Tais metais, pažiame birželio viduryje, iš rytų į mūsų kraštą atūžė, atgirgždėjo sovietiniai tankai, užtvenkdami ne tik didžiuosius, bet ir kai kuriuos mažesniuosius kelius, užkliudydami ne vieną pakelės stulpą, kryžių ar rūpintojėlį, negailestingai trypdami gražiuosius pasėlius, aiškiai parodydami, kad jie ne kurti, o griauti atbrazdėjo. Tie tankai sutrypė Lietuvos laisvę ir tamsiu debesiu aptemdė lietuvio nuotaiką: nebemielas liko lietuviui birželis, nors ir pasipuošęs gražiausiais žiedais, akių nebeviliojo gražūs siūbuoją rugiai, nes gimtoji žemė, mindžiojama svetimųjų, pradėjo slysti iš po jo kojų, rytojaus diena pasidarė nebetikra. Gražusis birželis Lietuvos valstybei ir visai lietuvių tautai virto baisiuoju birželiu.

Per ištisus metus Lietuvos okupacija ir sovietizacija buvo pridengiama melagingos propagandos apie išlaisvinimą iš buržuazinės santvarkos, apie geresnį gyvenimą sovietinių tautų draugystėje, nors jau tūkstančiai lietuvių patriotų buvo suimti ir kalinami, primetant jiems išgalvotus kaltinimus, arba be jokių kaltinimų, vien už tai, kad buvo koki nors žymesni nepriklausomos Lietuvos pareigūnai ar tik šiaip šviesesni lietuviai. Daugelis paprastų žmonių, išgirsdami apie tokius suėmimus, mėgindavo ramintis: "Gal gi jie kuo nusikalto, kad į kalėjimą uždarė. Bet kągi aš? Aš esu prastas žmogelis, į jokią politiką nesikišu".

Ir vėl atėjo naujas birželis su naujais žiedais, ir sustojo geležinkelių stotyse eilės užkaltų vagonų, ir užplūdo kelius ir miestų gatves sunkvežimiai su enkavedistais ir jų talkininkais. Pačiame birželio viduryje prasidėjo laukinė lietuvių medžioklė. Beldėsi azijatas vidunaktį į duris, grūdo į sunkvežimius, o paskui į gyvulinius vagonus ne tik jaunus ir stiprius žmones, kurie gal dar galėtų būti pavojingi naujajai santvarkai, bet ir vos bepaeinančius senukus, ligonis ir mažus vaikus. Tai buvo nekaltų žmonių medžioklė, trėmimas iš savo krašto į nežinią, tai buvo lietuvių tautos žudymo, arba genocido, pradžia.

Matydami tokį masinį išvežimą, išvežimą ne tik mokytų, bet ir nemokytų, turtingų ir neturtingų, politikų ir nepolitikų, išvežimą žmonių niekam blogo nepadariusių, visi supratome, kad nė vienas nesame saugūs, kad nežinome nei dienos, nei valandos, kada ateis ir mūsų eilė, kada enkavedistas belsis ir į mūsų duris. Kiekvienas gyvenome didžiausio netikrumo ir baimės dienas. Gyvenimas pasidarė taip nebemielas, kad atrodė, jog nenusigąstumėm, jeigu po mūsų kojomis prasivertų žemė ir mus prarytų.

Baisios buvo tos birželio dienos, bet ne kas kita, o labjausiai jos atvėrė daugeliui akis, leisdamos suprasti, kad Sovietų Sąjunga atėjo ne

Lietuvos išlaisvinti, o pavergti, ne įjungti lietuvių į "brolišku tautų tarpą", o sunaikinti. Birželio trėmimai sugriovė bet kokią bolševikų propagandą, ir maža beliko tiek naivių, kad galėtų jų žodžiais betikėti.

Ir jeigu mes šiandien esame ne Lietuvoje ir ne Sibire, o čia, Amerikoje, tai tik tų baisiųjų trėmimų dėka. Mes pabėgome. Pabėgome ne nuo karo fronto, nes jų daug matėme, bet nė vienas frontas nėra taip baisus, kaip baisusis birželis, kaip sovietinė santvarka, naikinanti žmogaus kūną ir dvasią. Mes pabėgome nuo trėmimų, mes pabėgome nuo teroro.

SUSKALDYTA TAUTA

Birželio trėmimai suskaldė lietuvių tautą į dvi dalis: lietuvius, likusius sovietinėje santvarkoje, ir lietuvius, pasitraukusius į laisvąjį pasaulį. Jau pats tautos suskaldymas ir išblaškymas yra skaudus ir nė vienai tautai neinąs į sveikatą, tuo labiau mūsų mažai tautai, be to, abiems tautos dalims, tiek esančiai sovietinėje santvarkoje, tiek ir esančiai laisvajam pasaulyje, gresia įvairiausi pavojai, kuriuos šia proga ir norėtųsi peržvelgti.

A. LIETUVIAI SOVIETINĖJE SANTVARKOJE

Baisusis birželis, suprantamas, kaip lietuvių tautos naikinimas, tebevyksta Lietuvoje ligi šios dienos. Tas naikinimas vyksta visose gyvenimo srityse, iš kurių dėl vietos stokos čia tepaliesiu tik keletą, tiksliau, tik porą — ūkinį ir dvasinį lietuvių tautos naikinimą.

Ūkinis naikinimas

Didžiausias smūgis yra suduotas tautos pagrindui — kaimiečiams. Iš jų atimta žemė, o jie paversti kolchozininkais, gyvenančiais blogesnėse darbo ir atlyginimo sąlygose, negu prieš šimtą metų panaikintos baudžiavos laikais. Kolchozuose žemės ūkio darbus tvarko ne žemės meilė ir iš jos išeinanti nuovoka, o biurokratija ir iš viršaus ateiną įsakymai. Pasėlius pavasarį apsėmė vanduo — negali be įsakymo prakasti mažiausio griovelio ir vandenį nuleisti, nes tai gali būti palaikyta sabotažu. Įsakyta sėti Chruščiovo kukurūzai — turi sėti, nors žino, kad jie neaugs, netinka nei žemė, nei klimatas. Kolchozinės sistemos biurokratizmas, vadovavimas įsakymais iš augščiau, be įsakymo nieko nedarymas daugiau kenkia Lietuvos žemės ūkiui už pačias nepalankiausias gamtos sąlygas.

Pačių komunistų laikraščių pranešimu, vidutinis kolchozo adm. ir technikos personalą sudaro nuo 10 iki 40 žmonių, o dirbančiųjų kolchozininkų nuo 150 ligi 300. Tačiau kolchozininkams tenka tik 10-15 proc. visų pajamų. Ir stipriausi kolchozai už darbadienį vos pajėgia mokėti 1 kg. grūdų ir dažniausiai mažiau pusės rublio. Juk tai ubagiškas atlyginimas, bet ir tas ne visada laiku išmokamas.

Ūkiniu atžvilgiu kolchozai seniai nepasiteisino. Sovietai tos sistemos įsikibę laikosi tik todėl, kad galėtų kaimietį padaryti kiekvienam žingsnyje kontroliuojamu vergu, priklausančiu nuo partijos ir valdžios malonės.

Iš pačių sovietinių laikraščių pranešimų ir gaunamų iš Lietuvos nuotraukų, darytų kaime, aiškiai matyti, kad kaimo trobesiai netaisomi, stogai kiauri. O su kiauru stogu trobesys juk nebeilgai laikys nesugriuvęs. Kaimietis, kaip sakoma, ir iš nieko šį tą padaro, pasiremontuotų ir savo trobas. Bet to nenori bolševikai. 1962 m. gegužės 24 d. jie išleido potvarkį, kad "neturint reikiamo leidimo, statomi, pastatyti ar perstatyti gyvenamieji namai, pastatai ir įrengimai ... rajono vykdomojo komiteto sprendimu gali būti statytojo sąskaita nugriaunami arba konfiskuojami ("Valst. Laikraštis", 1962.3.2).

Visa tai rodo, kad sovietų tikslas ne ūkį kelti, o griauti.

Kultūrinis naikinimas

Savo sudėtimi ir konstitucija Sovietų Sąjunga yra neva savarankiškų valstybių federacija. Atsimenam, kad jie skelbėsi, jog socialistinis turinys bus perteikiamas tautine forma. Atrodė, kad gal ir nebus taip blogai: Lietuva paliko Lietuva, nors ir tarybinė, vis tiek joje lietuviui ir lietuvių kalbai bus pirmenybė. Betgi ta iliuzija ir apgaulė jau pirmosios okupacijos metu pradėjo ryškėti. Lietuvą valdė savi komisarai, o vėliau ministeriai, bet nebuvo paslaptis, kad už kiekvieno jų buvo pasislėpęs rusas pavaduotojas, tikrumoje daug galingesnis už pavaduojamąjį. O kadangi ir pavaduotojai dalyvavo ministerių posėdžiuose, tai kaipgi posėdžius vesi lietuviškai, jei pavaduotojai nesupranta. Tokiu būdu jau pirmosios okupacijos metu augščiausioje krašto valdžioje įsivyravo rusų kalba. Tai va — Tarybų Lietuva, o jos viršūnėje — rusų kalba.

Stalinas daugiau praktikavo biologinį genocidą, o Chruščiovas — kultūrinį. Kompartija jau atvirai savo programon įrašė siekimą, kad "daugianacionalinė" Sovietų Sąjunga būtų sulydinta į "bendranacionalinę" sovietinę valstybę. Tam tikslui atsiekti jie visokiais būdais stengiasi pakeisti sovietinių respublikų ir okupuotų kraštų gyventojų sudėtį. Biologiniam naikinimui ir tautų maišymui labai gerai tarnauja gyventojų trėmimai — prievartiniai ar "savanoriški" — siunčiant "plėšinių plėšti", perkeliant su fabriku ir panašiai.

Rusinimas vykdomas vis atviriau ir intensyviau pradžios ir vidurinėse mokyklose.

O kad rusinimas geriau klestėja augštosiose mokyklose, spaudoje pasirodo straipsniai, kad reikia suvienyti pastangas, t. y. visų trijų Baltijos valstybių augštąsias mokyklas taip suglaudinti, kad nebūtų lygiagretiškumo. Pvz., Estija ruoštų mašinų gamybos ir elektrinių specialistus, Latvija — branduolinės fizikos, Lietuva — siuvimo ir odos technologijos specialistus (K. Tiesa, 1962,8.3.). Vadinas, nori studijuoti mašinų gamybą — važiuok į Estiją, nori studijuoti branduolinę fiziką — važiuok į Latviją ir t.t. O kai universitete bus įvairių, kad ir broliškų, respublikų studentai, teks naudoti ir bendrą kalbą — rusų kalbą. To bolševikai ir siekia.

Ateistinė propaganda varoma įvairiausiais būdais: mokyklose per pamokas, visuomenei paskaitomis, filmais, vaidinimais, paveikslais, muzėjais, kunigų ir tikinčiųjų persekiojimu. Vis dėlto neretas atsitikimas, kad ir partiečiai pasirenka religines apeigas, nors tai ir sukelia audrą pasipiktinimo. Yra pačios sovietų spaudos paskelbtų atsitikimų, kad vien už vaikų katechizaciją viena mergina buvo nubausta 4 metus kalėjimo ("Komj. Tiesa. 1962.8.14), o tėvams atimtos tėvystės teisės (Taryb. Mokytojas, 1962. 9.13).

Neseniai pradėtas naudoti ateistinis "krikštas" — vardynos, "sutvirtinimai" — paso išdavimas, jungtuvės ir laidotuvės. Vietoj religinių ženklų čia vartojami komunistiniai, vietoj kunigo — partijos pareigūnas, visur neapsieinąs be savo "pamokslo". Gerai rašė kadais Maironis, kad *be Dievo juk nerasi žmogaus, tik vieno jisai karalystėj dangaus, o kito po žemę rėplena.*

Straipsnio apimtis neleidžia gilintis į daugybę kitų gyvenimo sričių ir jas nagrinėti. Bet visur tas pats, visose srityse Lietuvoje tebevyksta baisusis birželis — ūkinis, tautinis ir moralinis lietuvių naikinimas.

B. PAVOJAI GYVENANTIEMS LAISVAJAME PASAULYJE

"Kultūrinis bendradarbiavimas"

Dabar labai trumpam persikelkime į šį laisvą kraštą ir pasižiūrėkime, ar baisusis birželis neslankioja aplink mus. Kur neslankios! Slankioja kultūrinio bendradarbiavimo kaukę užsidėjęs. Ir kas gi nenorėtų kultūriškai bendradarbiauti su Lietuvoje likusiais giminėmis, draugais ar pažįstamais. Susitariam: tu man iš tėvynės laikraštį ar kelis savo nuožiūra užprenumeruoji, aš tau tiek pat savo nuožiūra užprenumeruoju. Tu man knygų glėbį, aš tau knygų glėbį. Tu gauni, ir aš gaunu. Taip, kaip visame kultūringame pasaulyje. Bet kai tu man gali siųsti, o tavo valdžia neleidžia tau gauti, tai koks čia gali būti bendradarbiavimas? Ir vaikui aišku, kad tokiomis sąlygomis nėra bendradarbiavimo, o tik vienašališkas propagandos plėtimas. Deja, yra suminkštėjusių ar papirktų galvų, kurie tokį vienašališką bendradarbiavimą su didžiausiu įkyrumu mums perša.

Pagaliau argi gali geras sūnus bendradarbiauti ir ranka susikibęs vaikščioti su tais, kurie kankina baisiausiomis kančiomis jo motiną?

Lietuva yra mūsų motina. Bolševikai ją dar ir šiandien tebekankina skurdindami kolchozais, nutautindami, tai kaip gi mes, geri jos vaikai, galime ramia sąžine su motinos žudikais bendradarbiauti.

Nutautimo pavojai

Dauguma iš mūsų vyresniųjų pasiliksim ištikimi savo tautai, nebendrausim su tėvynės priešais, bet dideli pavojai supa jaunąją kartą. Jaunimas sparčiais žingsniais nutausta. Pasiklausykim, kaip jis savo tarpe kalbasi — ogi angliškai. Pasiklausykim, kaip jie lietuviškai kalba — ogi baisiu svetimu akcentu ir labai mažu žodynu. Iš kokios maldaknygės jie meldžiasi — ogi iš angliškos, tėvų nupirktos, seselių lietuvaičių palaimintos ir ne kartą įsakytos. Nuo kada gi Dievas pradėjo nebesuprasti lietuviškai?

Seniau, spaudos draudimo laikais, lietuvė motina, pati nelankiusi jokios mokyklos ir savo vaikams neturėdama lietuviškos, prie ratelio išmokė savo vaikus lietuviškai skaityti ir melstis, dabar mūsų seserys lietuvaitės Sibiro kančiose parašė lietuvišką maldaknygę, o mes laisvės krašte per automobilius, televizijas, visokius patogumus ir viršvalandžius neberandam laiko su savo vaiku bent pusvalandį per dieną balsiai lietuviškai paskaityti, bent pusvalandį lietuviškai pakalbėti, didinant vaiko žodyną ir taisant jo ištarmę.

Mes, čia būdami, maža ką galime padaryti prieš rusų bolševikų užmačias mūsų tėvynėje, bet daug ką galime padaryti, kad mūsų vaikai nenutaustų, kad priešas jų nutautimu nesidžiaugtų.

AUKOJO KARIUI

Po 4 dol.: Bivainis A., Chicago, Ill.; Vaičiulionis Ig., Manitouwadge, Canada. **Po 2 dol.**: Babickas P., Worcester, Mass.; Juškaitis J., Berwyn, Ill.; Mockus A., Hartford, Conn.; Nenortas V., Hartford, Conn.; Tomas J., Woodhaven, N. Y. **Po 1 dol.**: Velička J., Adelaide, Australija ($1.10); Baika A., Boston, Mass.; Rimkus L., Brooklyn, N. Y.

KARYS dėkoja aukotojams!

SOVIETŲ KARINĖ LIETUVOS OKUPACIJA

Šį dokumentinį raštą, pagal plk. Kazio Ališausko projektą, paruošė ramovėnai 1953 m. ir įteikė kongresmano Kersteno komisijai.

1. SOVIETŲ PARENGIAMIEJI VEIKSMAI LIETUVOS OKUPAVIMUI

1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijai užpuolus Lenkiją, Sovietai tuojau ėmė koncentruoti savo kariuomenę prie Pabaltijo valstybių (Estijos, Latvijos) ir Lenkijos sienų. (Lietuva tuo laiku su Sovietų Sąjunga bendros sienos dar neturėjo). Lenkų kariuomenę, hitlerinės karo mašinos sugniuždytą vakaruose, rugsėjo 17 d. Sovietai netikėtai užpuolė iš rytų. Lenkijos valstybė nustojo egzistavusi: jos teritoriją užkariavo ir pasidalijo du okupantai — Nacinė Vokietija ir Sovietų Sąjunga. To pasekoje Lietuvos valstybės pietų - rytų siena atsidūrė betarpiškame kontakte jau su Sovietų kariuomenės užvaldyta teritorija. Didelę dalį su lenkais kariavusios kariuomenės Sovietai tuojau sutelkė prie Lietuvos rytų sienos. Tuo būdu, prieš visas tris Pabaltijo valstybes Sovietai iš rytų turėjo sugniaužę stiprų karinį kumštį, kuriuo grūmodami jie tuojau ėmė statyti šiems kraštams savo ultimatyvius reikalavimus.

Vokiečių - lenkų politiniams santykiams komplikuojantis ir aštrėjant, Lietuvos vyriausybė jau 1939 m. sausio mėn. nusistatė ir viešai paskelbė, visomis jai įmanomomis priemonėmis, laikytis griežto neutralumo. Kada Lenkijoje vykę karo veiksmai artėjo prie Lietuvos sienos, Lietuvos vyriausybė įvykdė dalinę mobilizaciją. Šio veiksmo tikslas buvo apsaugoti pietų - rytų sieną, kad bet kuri kariaujančių kariuomenių ginkluota neperžengtų Lietuvos sienos. Lenkai, žinodami lietuvių tautos nusistatymą dėl savo senosios sostinės Vilniaus, kiekvieną dieną tikėjosi dar ir Lietuvos kariuomenės žygio į Vilniaus kraštą. Tačiau Lietuvos vyriausybė, vykdydama savo griežtą neutralumo politiką, tuo laiku paaukojo net augščiausius tautos siekimus — Lietuvos kareivio koja neperžengė sienos. Šie Lietuvos vyriausybės padaryti sprendimai ir veiksmai aiškiai įrodo, kaip Lietuva dėjo visas pastangas išlaikyti neutralumą ir išvengti svetimos ginkluotos kariuomenės įžengimo į jos teritoriją.

Sovietai taipogi gerai žinodami lietuvių aspiracijas į Vilniaus kraštą ir norėdami geriau užmaskuoti savo netolimos ateities groboniškus planus, pirma jį nuo lenkų atėmė, o vėliau (lietuviams visai nereikalaujant) neva atidavė Lietuvai. Tačiau, priskirdami Vilniaus kraštą Lietuvai, Sovietai savo kariuomenės iš šio krašto neatitraukė. Tuo būdu, Vilniaus kraštas prisijungė prie Lietuvos valstybės teritorijos kartu su svetima okupacine kariuomene. Darydamas šį sprendimą Kremlius, aišku, jau turėjo savo tolesnių veiksmų planą ir gerai žinojo, kad netolimoje ateityje, ne tik tas pat Vilniaus kraštas, bet ir visa Lietuva su kitais Pabaltijo kraštais pateks į Sovietų rankas.

2. SOVIETŲ KARINĖS BAZĖS IR JŲ TIKSLAI LIETUVOJE

Kaip jau buvo minėta, Sovietai, okupavę rytinę Lenkijos dalį ir pastatę stiprų karinį kumštį Pabaltijo valstybių rytų pasieniuose, pradėjo savo agresyvią akciją prieš šiuos kraštus. 1939 m. spalių mėn. Sovietai pareikalavo Pabaltijo kraštus derėtis su jais dėl karinių bazių įrengimo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Reikalautos derybos įvyko Maskvoje. Tų "derybų" rezultate Pabaltijo valstybių vyriausybės buvo priverstos įsileisti Sovietų armijos įgulas į savo kraštus. Lietuvoje dislokuotose bazėse Sovietai turėjo laikyti 20,000 karių. Bazės buvo dislokuotos: Alytuje, Prienuose, Gaižiūnuose ir Naujojoje Vilnioje. Lapkr. 10-12 d.d. bazėms paskirtos Sovietų įgulos užėmė savo vietas. Kiekviena bazė turėjo aprėžtas savo įgulos ribas. Bazės tarpusavyje ir su Sovietų Sąjunga turėjo laisvą ryšį ir susisiekimą — Lietuvos vyriausybė jų nekontroliavo. Prie Sovietų įgulų Lietuvos karinės vadovybės buvo paskirti tik ryšių karininkai: plk. Skorulis, plk. ltn. Raibikis ir mjr. Jurkūnas. (Bolševikams galutinai okpavus Lietuvą, visi šie ryšių karininkai buvo suimti).

Sovietų bazių dislokavimo schemą padiktavo Kremlius. Jau ne tik iš paties bazių įsteigimo, bet ir iš jų išdėstymo schemos Sovietų tolesni planai Lietuvos atžvilgiu buvo aiškūs: reikiamu momentu, netikėtu smūgiu vakarų link, visą Lietuvos teritoriją ir jos ginkluotąsias jėgas visiškai izoliuoti, paliekant Sovietų armijos užnugaryje. Į klausimą, kodėl Sovietai vietoje steigti bazes, tuomet Lietuvos neokupavo, o įvykdė tą tik 1940 m. birželio 15 d., atsakymas yra aiškus. Iškarto visiškas Lietuvos, kaip ir kitų Pabaltijo kraštų okupavimas galėjo iššaukti hitlerinės Vokietijos reakciją, o Va-

karų pasauliui būtų peranksti nuo Sovietų grobuoniškų tikslų nutraukęs skraistę. Be to, Sovietai jautė, kad visiškas Lietuvos užgrobimas būtų iššaukęs lietuvių tautos žūtbūtinę kovą, kuri galėjo atnešti vėliau įvykusio Suomių - Rusų karo rezultatus. Todėl Kremlius rado tikslingiau Lietuvos ir kitų Pabaltijo kraštų užgrobimą įvykdyti palaipsniui. Šia forma vykdydami Lietuvos užgrobimą pirmoje veiksmų fazėje Sovietai pasodino Lietuvoje savo bazes. Jie jautė, kad bazių įsteigimas lietuvių tautoje neišsauks tokio pasipriešinimo, kokį galėtų iššaukti iš karto visiškas okupavimas. Be to, Kremlius buvo tikras, kad krašte pasodinti jų kariniai židiniai kiekvienu norimu momentu galės įvykdyti provokacinius veiksmus, kurie sudarys pretekstą galutinam, bet mažiau rizikingam krašto okupavimui.

Kai bazių įgulos Pabaltijo kraštuose užėmė joms skirtas vietas, Sovietų karo vadovybė iš Pabaltijo valstybių pasienių didžiumą savo kariuomenės atitraukė ir sutelkė ją Suomijos pasienyje. Analoginiai elgdamasis, kaip ir su Pabaltijo kraštais, Kremlius pareikalavo iš Suomijos karinių bazių. Suomių vyriausybei nepatenkinus Kremliaus reikalavimų, 1939 m. gruodžio mėn. Sovietai užpuolė Suomiją. Po trijų mėnesių rusams nevisai pasisekusio karo, 1940 m. kovo mėn. buvo padaryta taika. Po to Sovietai vėl ėmė telkti savo kariuomenę Pabaltijo valstybių rytų pasieniuose. Vien Lietuvos rytų pasienyje buvo sutelkta apie 12-15 divizijų. Pirmosios žinios apie tai buvo gautos jau kovo mėn. Iš to galima spręsti, kad Kremlius rengiasi kokiam nors naujam agresyviam veiksmui prieš Pabaltijo valstybes.

Pagaliau 1940 m. pavasarį Kremliaus valdovai nusprendė, kad jau atėjo laikas Lietuvoje, kaip ir kituose Pabaltijo kraštuose, laikomas bazes panaudoti provokaciniams pretekstams ir vykdyti sekančias tų kraštų užgrobimo fazes. Gegužės mėn. pradžioje į Kauną atvyko Kremliaus siųstas generolas Loktionov. Čia jį priėmė krašto apsaugos ministras generolas Musteikis ir užsienių reikalų ministras ponas Urbšys. Gen. Loktionov Lietuvos krašto apsaugos ministrui pareiškė, kad sovietų bazėms Lietuvoje esą nesaugu, nes joms priklausą kareiviai lietuvių esą grobiami. Savo nieko nepagrįstiems priekaištams jis nedavė jokių paaiškinimų ir išvyko į Rygą. Gen. Loktionov savo to apsilankymo metu kalbėdamas su čia minėtais Lietuvos vyriausybės nariais buvo labai arogantiškas ir nesileido į jokias diskusijas. Gen. Loktionov išvykus, už kelių dienų Lietuvos vyriausybė gavo Kremliaus notą, kurioje buvo kaltinama, būk tai Lietuvoje dislokuotų Sovietų įgulų kareiviai esą užpuldinėjami, grobiami ir terorizuojami. Notoje buvo nurodyta keletas prasimanytų atsitikimų. Lietuvos vyriausybei tie atsitikimai buvo nežinomi, nes tikrumoje nieko panašaus nebuvo. Nežiūrint to, Lietuvos vyriausybė tuojau paskyrė specialią komisiją, kuri notoje daromus užmetimus turėjo stropiai ištirti. Šios komisijos sudėtyje, tarp kitų, buvo kariuomenės teismo plk. ltn. Korla, kuris, Sovietams okupavus Lietuvą, buvo suimtas ir deportuotas į Rusijos gilumą. Lietuvos vyriausybė kvietė sovietus į jų notoje išvardytų įvykių tyrimo komisiją paskirti savo atstovus arba bent stebėtojus. Tačiau Sovietai jokio atstovo neskyrė ir tyrinėjimuose visai nedalyvavo. Paskirtoji komisija, nuodugniai ištyrusi visas aplinkybes, nustatė, kad Sovietų notoje padaryti užmetimai yra grynai provokacinis prasimanymas. Be to, Kremlius apkaltino visas tris Pabaltijo valstybes, būk jos esančios sudarę tarpusavyje slaptą militarinę sutartį, nukreiptą prieš Sovietų Sąjungą.

Netrukus į Maskvą buvo iškviestas Lietuvos ministras pirmininkas Merkys ir tuojau po to — užsienių reikalų ministras Urbšys. Pasikalbėjimuose su iškviestais Lietuvos vyriausybės nariais Kremliaus valdovai buvo nesukalbami ir griežtai reikalavo vykdyti jų statomas sąlygas. Birželio 14 d. apie 23-24 val. (11-12 val. nak) užsienių reikalų ministrui Urbšiui (dar tebesant Maskvoje) buvo įteiktas Sovietų vyriausybės ultimatumas, kuriame buvo reikalaujama:

1. Atiduoti teisman vidaus reikalų ministrą generolą Skučą ir saugumo departamento direktorių p. Povilaitį;

2. Paleisti esamą ir sudaryti naują, Sovietams draugingą vyriausybę;

3. Įsileisti į Lietuvą neaprėžtą skaičių Sovietų kariuomenės.

Atsakymui į įteiktą ultimatumą terminas buvo nustatytas iki birželio 15 d. 10 val. taigi, tik 10-11 val. laiko.

3. SOVIETŲ KARIUOMENĖS OKUPACINIS ŽYGIS Į LIETUVĄ

Birželio 15 d. apie 14 val. užsienių reikalų ministras Urbšys iš Maskvos Lietuvos vyriausybei Kaune atsiuntė tokio turinio telegramą:

1. Sovietų Sąjungos kariuomenė birželio 15 d. 3 val. po piet pereis Lietuvos sieną šiose vietose: Eišiškės, Druskininkai, Gudagojaus stotis, Druskininkėliai, Dukštas ir Pabradė.

2. Atskiros Lietuvos sieną perėjusios Sovietų Sąjungos kariuomenės dalys įžengs į: Vilnių, Kauną, Raseinius, Panevėžį ir Šiaulius.

3. Kiti Sovietų Sąjungos kariuomenės dalių išskirstymo punktai bus nustatyti, susitarus iš Sovietų Sąjungos pusės generolui Pavlov ir iš Lietuvos pusės generolui Vitkauskui.

4. Generolas Pavlov su generolu Vitkausku susitiks Gudagojaus stotyje birželio 15 d. 8 val. vak.

Nepageidaujamiems nesusipratimams ir konfliktams išvengti Lietuvos valdžios organai tuojau įsako kariuomenei ir gyventojams netrukdyti Sovietų Sąjungos kariuomenės judėjimo Lietuvos teritorijoje.

Birželio 15 d. 12 val. (Lietuvos laiku) Maskvos radijas pranešė, kad tą pačią dieną 16 val. (4 val. po piet) Gudagojaus stotyje (prie Lietuvos-Sovietų sienos, Sovietų pusėje) Sovietų gen. plk. Pavlov ir Lietuvos kariuomenės vadas gen. Vitkauskas pasirašys protokolą aptariantį Sovietų kariuomenės laisvą žygiavimą ir apsistojimą Lietuvos teritorijoje. Kremlius, matomai, norėdamas galimai anksčiau neva "abišaliu" susitarimu užprotokoluoti Sovietų kariuomenės įsiveržimą į Lietuvą, ministro Urbšio telegramoje pažymėtą laiką atkėlė keturiom valandom anksčiau.

Generolo Vitkausko vadovaujama lietuvių karinė delegacija, vykdama į Kremliaus padiktuotą protokolo pasirašymo vietą, apie 15 val. (3 val. p.p.) pakeliui tarp Kauno ir Jonavos jau sutiko Sovietų šarvuočių voras iš Gaižiūnų bazės žygiuojančius Kauno link. Delegacijai važiuojant pro Vilnių, mieste prie tiltų stovėjo apsaugai išstatyti Sovietų šarvuočiai, o gatvėmis žygiavo jų kariuomenės daliniai. Vilnių užėmusieji Sovietų kariuomenės vienetai, iš jų bazės Naujojoje Vilnioje, jau apie 10 v. įžygiavo į miestą. Toliau delegacija vykdama į protokolo pasirašymo vietą susitiko vis su naujomis Sovietų kariuomenės voromis, kurios į Lietuvos teritoriją buvo įžygiavusios jau iš anapus Lietuvos - Sovietų sienos. Į Gudagojo stotį atvykusi karinė delegacija rado gen. plk. Pavlovo jau Kremliui norimo turinio parašytą ir pasirašymui parengtą protokolą. Nors dėl protokolo turinio buvo pravestos trumpos diskusijos, bet vistiek jis turėjo būti Kremliui reikalingo turinio pasirašytas. Savaime aišku, lietuvių karinė delegacija nebuvo pajėgi padaryti protokolo pataisas arba jo nepasirašyti, kuomet kovai pasirengusios Sovietų kariuomenės masės jau žygiavo giliai Lietuvos teritorijoje.

Sovietai, vykdydami savo grobuoniškus planus Lietuvos atžvilgiu, stengėsi juos maskuoti taip vadinamais "abišalio susitarimo" protokolais ir pan. Tačiau jų plėšikiška forma įvykdyti veiksmai nuo viso to nuplėšė skraistę ir aiškiai parodė kaip pavyzdžio neturintį begėdišką melą. Visų pirma, visi tie "susitarimai" ir "protokolai" Lietuvai buvo jėga grąsinant ultimatyviai primesti. Antra, Sovietų armijos masės Lietuvą užplūdo ir joje kaip žiaurus okupantas savavališkai šeimininkavo visai nelaukiant net ir tų, piktą komediją vaidinančių "susitarimų" ar "protokolų" pasirašymo.

Sovietams galutinai okupuojant Lietuvą visiškai aiškiai pasitvirtino, jau anksčiau paminėti, jų čia įrengtų karinių bazių tikslai ir uždaviniai. Pirmiausia Kremlius tas bazes panaudojo kaip objektą provokaciniams pretekstams sudaryti. Po to, Sovietų armijai užimant Lietuvą, tų bazių įgulos suvaidino avangardų rolę: jos izoliavo didesnes Lietuvos kariuomenės įgulas ir darė saugų per sieną įsibrovusios Sovietų armijos tolesnį žygį. Gaižiūnų bazėje stovėjusi sovietų įgula, birželio 15 d. apie 18 val. (6 val. vak.) užėmė Kauno miestą. Prienų ir Alytaus bazių įgulos, atžygiavę iki Nemuno pietinio pakraščio ties Kaunu, saugojo, kad Kauno įgulos lietuvių kariuomenės dalys nepersikeltų per Nemuną ir nemėgintų judėti į vakarus. Naujojoje Vilnioje stovėjusi Sovietų įgula birželio 15 d. jau apie 10 val. užėmė Vilnių.

Per sieną į Lietuvą įsibrovė keturi Sovietų kariuomenės korpai — apie 12 divizijų. Bendras Lietuvą okupavusios Sovietų kariuomenės skaičius siekė apie 250.000 karių. Žygį sovietai pradėjo iš savo susitelkimo rajonų prie Lietuvos sienos. Didžiuma jų jėgų žygiavo trimis pagrindinėmis kryptimis (žiūr. schemą):

1. Žygio kryptis A: Pradinė išeitis iš susitelkimo rajono Švenčionys ir apylinkė. Žygiavo bendra Utena - Panevėžys - Šiauliai kryptimi. Per didesnius punktus žygiuojant paliko juose įgulas. Didžiuma šia kryptimi žygiavusių jėgų nuo Šiaulių pasiskirstė taip: dalis apsistojo Šiauliuose, gi viena dalis nužygiavo Mažeikiai, antra Telšiai - Kretinga kryptimi.

2. Žygio kryptis B: Pradinė išeitis iš susitelkimo rajono Ašmena - Maladečina. Žygiavo bendra Vilnius - Kaunas kryptimi. Šia kryptimi žygiavusios jėgos išsiskirstė taip:

a) Didžiuma tų jėgų apsistojo Kaune ir apylinkėje.

b) Viena tankų vora — apie divizijos dydžio — nužygiavo į Šiaulius, iš kur birželio 17 d. anksti rytą tęsė žygį į Jelgavą (Latvią).

c) Trečia tų jėgų dalis — šarvuočiai, motorizuota artilerija, kavalerija — nužygiavo į Tauragės apylinkę ir sustojo Vokietijos (Klaipėdos krašto) pasienyje.

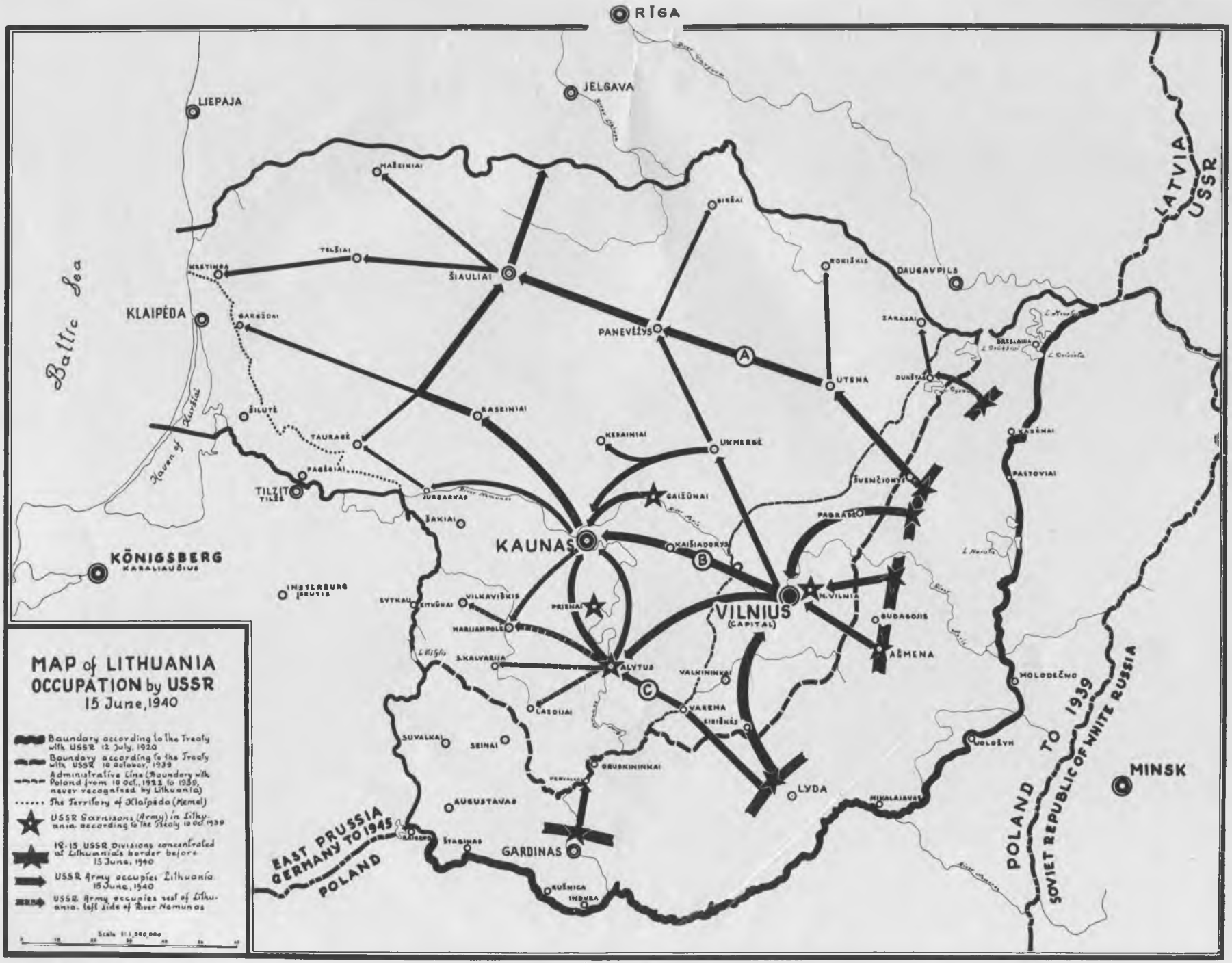
MAP of LITHUANIA OCCUPATION by USSR
15 June, 1940
Boundary according to the Treaty with USSR 12 July, 1920
Boundary according to the Treaty with USSR 10 October, 1939
Administrative Line (Boundary with Poland from 10 Oct., 1922 to 1939, never recognized by Lithuania)
The Territory of Klaipėda (Memel)
USSR Garnisons (Army) in Lithuania according to the Treaty 10 Oct 1939
18-15 USSR Divisions concentrated at Lithuania's border before 15 June, 1940
USSR Army occupies Lithuania 15 June, 1940
USSR Army occupies rest of Lithuania, left side of River Nemunas
Scale 1:1,000,000
RĪGA
JELGAVA
LIEPAJA
KLAIPĖDA
Baltic Sea
Haven of Kuršiai
TILZIT
TILŽĖ
KÖNIGSBERG
KARALIAUČIUS
INSTERBURG
ŠIAULIAI
PANEVĖŽYS
UTENA
DAUGAVPILS
KAUNAS
VILNIUS
(CAPITAL)
ALYTUS
GARDINAS
LYDA
MINSK
LATVIA
USSR
POLAND TO 1939
SOVIET REPUBLIC OF WHITE RUSSIA
EAST PRUSSIA
GERMANY TO 1945
POLAND
A
B
C

3. *Žygio kryptis C:* iš Lydos rajono žygiavo:

a) Vilnius ir

b) Varėna - Alytus kryptimis.

Be čia pažymėtų trijų pagrindinių krypčių, Sovietų armija įžygiavo į Lietuvą ir iš daugelio kitų, už pietų - rytų sienos esančių, punktų. Buvo nustatytos įžygiuojančios voros iš Drukšė, Vydžiai, Mielagėnai, Varanavas, Rodūnia ir Marcinkonys rajonų. Birželio 15 d. Gudagojaus stotyje pasirašytame protokole buvo numatytos šios Sovietų kariuomenės dislokavimo vietos Lietuvoje: Vilnius, Naujoji Vilnia, Varėna, Alytus, Kaunas, Ukmergė, Utena, Kėdainiai, Rokiškis, Panevėžys, Šiauliai, Bubiai, Joniškis. Lietuvos vakarų pasienyje (į pietus nuo Nemuno) turėjo būti dislokuoti tik maži kariuomenės vienetai (sargybos) šiuose punktuose: Lazdijai, Vilkaviškis, Jurbarkas.

Jau vien palyginus Lietuvos užsienių reikalų ministro Urbšio iš Maskvos atsiųstą telegramą ir Gudagojaus stotyje pasirašytą protokolą su faktinuoju į Lietuvą įsibrovusios Sovietų armijos sienos peržengimu ir apsistojimu, yra aiškus įrodymas, kaip bolševikai nepaisė jų pačių dar tą pačią dieną duotų pažadų. Jau pirmąją dieną jie žygiavo jiems tuo momentu tinkamomis kryptimis ir užėmė punktus, kuriuos rado sau reikalingus.

Birželio 16 d. Sovietų kariuomenė jau buvo užėmusi visą Lietuvos teritoriją.

Į Lietuvą įžygiuojanti Sovietų kariuomenė buvo komplektuota dalinai mobilizuotais atsarginiais ir dalys buvo papildytos iki karo meto sudėties. Ši pirmoji okupacinė armija žygiavo visiškai pasiruošusi kovai; ji turėjo gausią artileriją, daugybę šarvuočių ir kavaleriją.

Įžygiuojanti Sovietų kariuomenė laikėsi kaip priešo krašte — arogantiškai ir visiškai nesiskaitydama nei su Lietuvos valdžios įstaigomis arba jų pareigūnais, nei su piliečių teisėmis. Lietuviai įžygiuojančią bolševikų armiją sutiko šaltai, su pasibaisėjimu. Daugybė lietuvių — visokių profesijų ir įvairios socialės padėties — nerasdami kitos išeities, per sieną bėgo į Vokietiją. Kada Sovietų kariuomenė užėmė ir sienos apsaugą, daugelis bėgančių žuvo arba pagauti buvo kankinami kalėjimuose. Tik Lietuvoje buvusi negausi komunistų partija įžygiuojančią bolševikų armiją sutiko su gėlėmis, ją visais klausimais informavo ir t.t. Kur visai komunistų nebuvo, bolševikai slapta siuntė savo politvadovus, kurie organizavo įžygiuojančios armijos sutikimą.

Lietuvos kariuomenė nebuvo mobilizuota ir Sovietų armijai įžygiuojant liko savo nuolatinėse stovėjimo vietose. Galutinai paaiškėjus Kremliaus tikslams jėga užimti Lietuvą, t. y. nuo ultimatumo įteikimo iki Sovietų kariuomenės įsibrovimo, buvo per trumpas laikas ir bet kokia mobilizacija buvo neįmanoma. Lietuvos tuo metu turėtos aktyvios tarnybos ginkluotos jėgos — viso apie 28,000 karių — negalėjo įvykdyti efektyvų pasipriešinimą prieš tokią didelę Sovietų armijos masę.

(Bus daugiau)

VLADAS ŠLAITAS

NEŽINOMAS KAREIVIS

Ateis vidurnaktį nežinomas kareivis,
ateis toks liūdanas ir išbalęs
ir ims grūmot,
ir ims pamišėliu kvatoti,
ir amputuotas, sopamas rankas iškels.

Nusiramink, nežinomas kareivi,
nusiramink, broli:
mes su tavim, atsimeni?, andai tą patį purvą
gulėm į drėgną guolį; apkasuose bridom,
arba, atsimeni, svajojom apie meilę
(lyg atvirutėj) su mylima po liepom.
Tik kad buitis tave lyg tyčia
sušaudė ir išniekino.

Tik tu nešauk, nežinomas kareivi,
senų žaizdų nejudink:
tą pačią žaizdą aš nešu
kiekvieną mielą rudenį.

Kaunas naktį V. Augustino nuotr.

SURANDU ŽALIAKALNY VEŽIKĄ

A. ŽILVITIS

Okupavę 1940 metais Lietuvą, bolševikai viską vertė augštyn kojomis. Nebuvo aplenkta, aišku, nei Lietuvos kariuomenė. Ji irgi visą tą "makalynę" turėjo išgyventi. Po įvairių mėtymų ir kilnojimų ji buvo likviduojama ir iš jos kuriamas 29 Šaulių Teritorinis Korpas, grynai jau priklausantis rusų vadovybei. Sąryšyje su tuo, iš esamų Lietuvos trijų kavalerijos pulkų, buvo suformuotas tik vienas kavalerijos pulkas ir pavadintas 26 kavalerijos pulku. To pulko dienos buvo irgi neperilgiausios: teišsilaikė tik nuo 1940 metų rudens iki sekančių metų pavasario; 1941 metais jis buvo visai išformuotas.

Išformuojant pulką, pulko žmonės ir arkliai buvo išskirstyti ir išsiuntinėti į kitus kariuomenės dalinius. O inventorių ir visą kitą turtą pasiėmė rusų kariuomenė.

Buvau perkeltas į 17 gaubicų artilerijos pulką, kuris savo štabą turėjo įsirengęs Lentvaryje, netoli geležinkelio stoties. Atvykęs į pulką buvau paskirtas į kaž kokį Degalų - Tepalų viršininko etatą, kuris faktinai figuravo dar tik popieriuje, nes kiek tų degalų bei tepalų reikėjo, kaip kad prisimenu, pulko ginklininkas pasirūpindavo. O aš tame štabe, kaip dušia be vietos, kampas iš kampo taip ir slampinėjau.

Buvo pavasaris ir Lietuvos kariuomenė, įjungta į 29 šaulių teritorinį korpą, rengėsi vykti į poligonus vasaros pratimams: vieni Pabradėn, kiti į Varėną. Korpo maitinimo skyriaus viršininkas plk. ltn. O. Milaševičius, susisiekęs su pulko vadovybe, numatė ir parinko mane į organizuojamą Varėnos poligono lauko kepyklą raštvedžiu. Tai buvo gegužės mėn. antroji pusė. Kokia diena nebeprisimenu. Nuvykstu aš Vilniun ir paskirtą valandą, nurodytoje vietoje, prisistatau.

"Tamsta esi skiriamas Varėnos poligono lauko kepyklos raštvedžiu ir nuo šios dienos pereini tos kepyklos viršininko int. kpt. Mitalausko valdžion." Taip, man prisistačius, pasakė korpo maitinimo skyriaus viršininkas. Čia pat buvo ir tas int. kpt. Mitalauskas, atseit kepyklos viršininkas, kurio pavaldiniu tapau. Tuojaus, čia pat, gaunu aš iš jo instrukcijas, ką ir kaip turiu daryti:

"Porą dienų atliksi sąskaitybos praktiką Vilniaus įgulos duonos kepyklos raštinėje. Ten susipažinsi su knygvedyba ir sužinosi kokių mums knygų bei blankų bus reikalinga. Reikalingas

blankas užsakysi spaustuvėje. Atvyksi kartu su korpo štabu. Atvykdamas atsiveši knygas ir visas kitas raštinės reikmenis ir šiuos kepyklai reikalingus daiktus." Ir įteikė man sąrašą. Ten buvo surašyta: pjūklų malkoms pjaustyti, kirvių malkoms skaldyti, dildžių pjūklui galąsti, kibirų vandeniui nešti, žibalinių liktarnų, žibalo, laikrodis žadintuvas ir visokių kitų smulkmenų reikalingų ūkiškam gyvenimui.

Kapitonas išvyko į Varėną, o aš likau Vilniuje. Apsistojau prie karininkų Ramovės įsteigtame bendrabutyje.

Rytojaus dieną nuvykstu į Vilniaus įgulos duonos kepyklos raštinę ir ten pradedu praktikos darbus. Visas kepyklos administracijos personalas buvo rusiškas. Visos knygos vedamos, kalbama ir rašoma, vien tik rusiškai. O aš rusiškai labai mažai tesupratau, galima sakyti, beveik kaip ir nieko. Labai nusiminiau ir nežinojau ką čia dabar daryti ir nuo ko pradėti. Mano laimei randu ir čia vieną mergaitę mokančią ir kalbančią lietuviškai. Net lengviau ant širdies pasidarė. Greitai prie jos prisisuku. Tuo metu vilkėjau dar nepriklausomos Lietuvos gusaro uniforma. Raudonos kelnės ir raudona kepurė. O, be to, dar ir jaunas buvau. Ir tas, kaip man atrodo, daug padėjo ir pagelbėjo. Aš su ta mergaite greitai susikalbu ir ji man tampa labai paslaugi. Kas ji tokia? Rusaitė ar žydaitė, man tada nerūpėjo. Svarbu, kad ji man viską rodė ir aiškino. To man tik ir tereikėjo.

Susidariau reikalingų man blankų sąrašą ir kiūtinu į Vilniaus mieste esančią spaustuvę, kurios vardo dabar neprisimenu, kur patiekęs sąrašą prašau jas atspausdinti.

"Ne, draugas, mes negalime!" Atsako man vienas spaustuvės tarnautojų. "Draugas turi nueiti į komunistų partijos spaudos skyrių ir iš ten atnešti leidimą. Be leidimo mes negalime spausdinti."

Leidimą nesunkiai gavau. Sutvarkius spausdinių reikalą pradėjau po truputį apsirūpinti ūkiškaisiais kepyklai reikalingais daiktais. Kaip jie man buvo sunku gauti ir nupirkti! Krautuvės buvo tuščios, kaip iššluotos. Jei kas kokį daiktą ir turėjo, tai ir tą laikė paslėpęs. Labai daug vargo turėjau iki juos visus sumedžiojau. Daugiausia bėdos ir vargo turėjau su dildėmis. Niekur jų nėra — nors užsimušk! O jos man buvo labai svarbios. Argi aš galiu vykti į poligoną be jų?! Dildė mums tiek buvo svarbi, kaip kariui šovinys. Ir tik vienoje krautuvėje, beveik per ašaras, jas išverkiau. Jas gavau tik dėlto, kad krautuvės vedėjas dar simpatizavo Lietuvos kariuomenei.

Atėjo ir išvykimo diena. Varėnos poligoną pasiekiau vakare. Kepyklą radau dar tik organizavimo stadijoje. Apart kelių duonai kepti pečių ir viršininko palapinės, daugiau nieko ten nebuvo. Pirmutinis kepyklos viršininko žodis, man atvykus, buvo: "Ar viską gavai ir atvežei?" Ir tik sužinojęs, kad viską gavau ir atvežiau, šiek tiek pralinksmėjo. Jis irgi gerai žinojo to meto padėtį ir labai baiminosi dėl reikalingų kepyklai daiktų.

Pasistatau palapinę ir joje įsirengiu raštinę. Vietoje stalo naudoju nupiauto medžio kelmą. Ant greitųjų pastatomos kepyklai, miltams ir duonai, iš lentų "pašiūrės". Gaunami iš pulkų kariai - darbininkai ir mes palengva įsikuriame ir pradedame savo darbą.

Stovyklos vieta buvo labai graži ir maloni. Ežeras tik už kelių žingsnių. Visur aplink auga pušys ir skleidžia savo malonų kvapą. Dienos metu gegutė kukuoja, o naktį lakštingalos čiulba: "Jurgut, jurgut, kinkyk, kinkyk"... Be to, esame visai nuošaliai nuo kitų įgulos dalinių, taip, kad niekas mums nesimaišo ir netrukdo dirbti. Mūsų poligono duonos kepyklos daliniukas buvo tokios sudėties: kepyklos viršininkas, kepyklos viršininko pavaduotojas, trys pamainų vedėjai, raštvedys, raštininkas, du laisvai samdomi civiliniai tarnautojai—instruktoriai ir beveik 100 karių - darbininkų.

Neilgai trukus ir čia atsiranda rusas politrukas. Argi rusams buvo svarbu, kad gerai būtų iškepta duona? Ne. Svarbiausias jų tikslas, tai "apšviesti atsilikusius nuo kultūros lietuvių kareivius". Įvedamos ir čia laisviems nuo tarnybos kareiviams politinės pamokos. O kaip niekas jų nenorėjo!

Stovintieji Varėnos poligone kariuomenės daliniai pristatinėjo mums miltus, o mes iš tų miltų kepėme duoną ir jiems išdavinėjome.

Birželio mėn. 8 d., sekmadienį, gaunu 6 gurguolės vežimus ir įsakymą vykti pas eigulį ir atvežti kepyklai malkų. Deja, kadangi sekmadienis, eigulio nerandu namuose. Išvykęs. Eigulis man ne taip svarbus, tačiau nurodytoje vietoje ir malkų nėra. O jų būtinai reikia. Važiuoju aš su tais vežimais ir pats nežinau kur. Išvažiuoju ir iš miško. Žmonės važiuoja į bažnyčią, o aš, kaip tas atbulas vėžys, malkų ieškau. Mano laimei, viename vienkiemyje randų visą jų sandėlį. Malkų prižiūrėtojas, užklausus man apie malkas, tarė:

"Imk kiek tik tau reikia. Jas jau senai turėjo išvežti, bet niekas neveža." Prisikraunu pilnus vežimus malkų, išrašau jų prižiūrėtojui šiokį tokį kvitą ir linksmas traukiu namo.

Greit susitvarkome ir pradedame gyventi normalų stovyklos gyvenimą. Stovyklos viršininkas savoje palapinėje turėjo įsirengęs puikų radio aparatą su kuriuo pagaudavo iš užsienio naujienų iš kurių ir mums kai ką pasakydavo.

Buvo birželio mėn. pradžia ir pats gražiausias laikas. Mums, atseit viršininkams, susitvar-

kius ir įstačius visą kepyklos aparatą į vėžes nebuvo blogai. Daugiau priminė kurortą, kaip kad karių stovyklą. Kepyklos viršininkas netoli esančiame kaime susiranda kokį tai butelį ir apsisprendžia atsigabenti čia ir savo šeimynėlę — žmoną ir vaikučius. Gaunu naują įsakymą (asmenišką, žinoma): vykti Kaunan ir atgabenti čion jo žmoną su vaikais.

"Daiktams ir šeimai į stotį atgabenti paimk taksį ir su užmokesčiu nesivaržyk," įteikdamas man komandiruotės dokumentus, pasakė kapitonas.

Kauną pasiekiau birželio mėn. 14 d. iš ryto. Buvo šeštadienis. Kaunas tą dieną, kaip prisimenu, buvo lyg išmiręs. Mano nustebimui negalėjau rasti mieste, netik kad taksio, bet ir nei vieno vežiko. Kur jie visi buvo, aš ir dabar nežinau? Na, dabar, galvoju sau! Ką turiu daryti? Jokios susisiekimo priemonės mieste nėra. Nešti ant pečių, juk visko nenunešiu. O kad įsakymą įvykdžius reikia kas nors daryti. Žinojau vieną tokį vežiką, kuris kada tai gyveno Žaliakalnyje ir turėjo šiokį tokį arklį. Suderu aš jį rytdienai nuvykti į Šančius ir nuvežti šeimą į geležinkelio stotį. Bet tas arklys buvo tikras kuinas. Kaulai tik ir skūra. Vos tik vilko kojas. Atrodė, kad ilgiau jis nebegyvens, kaip dieną ar kitą.

Buvo ankstyvas sekmadienio rytas, kai pasiekiau šeimos namus Šančiuose. Surišti pundeliai ir paruošti čemodanai jau gulėjo ant grindų. Aš, gi, raustu iš gėdos. Vietoje taksio, toks sulysęs kuinas prie priebučio stovįs. Pažiūrėjo ponia į tą kuiną, ir į mane, ir verkti pradėjo. Mane tik šaltas prakaitas išpylė. Stoviu ir nei žodžio netariu. Laukiu kas bus toliau.

"Aš jau nevažiuoju!" prakošė pro dantis mano numatoma bendrakeleivė. Nieko nesakau. Man vis akyse stovi tas liesas kuinas. Aišku, manau sau, sarmata poniai tokiame vežime važiuoti.

"Vyras vakar naktį paskambino ir man pranešė, kad aš nevažiuočiau," verkdama ji man pasakoja toliau. Kas ten įvyko ir kodėl vyras paskambino, tada nei jai nei man nebuvo žinoma.

Atsisveikinu. Susitvarkau su vežiku ir dumiu į stotį. Laikas brangus, nes nedaug jo beliko. Greit traukinys turi išeiti. Ačiū Dievui, stotį pasiekiu dar laiku.

Traukinyje sutinku kitą karį. Jis irgi iš Kauno grįžta į Varėnos poligoną. Kalbinu jį, tačiau nešneka jis su manimi. Atrodo man jis nei šicks nei toks. Lyg pablūdęs. Nešneka, nereikia. Važiuojame ir tylime, nors buvome labai gerai pažįstami. Aš buvau gusaras, o jis ulonas. Abu kavaleristai.

Lentvaryje, persėdus į Varėnos traukinį ir pavažiavus gerą galą, mano draugas pasišaukia mane ir išsivedęs iš vagono laukan, ant gale esamos mažos platformos, paklausė: "Ar tu nieko nežinai?" "Ne," atsakau jam. "O kas gi yra?" paklausiau aš jo.

"Argi tu nematei, kas šią naktį vyko? Kaip "Enkavėdė" Lietuvos žmones vežė. Vežė suaugusius, jaunus ir mažus. Atvažiuoja sunkvežimis su enkavedistais, vieni apstoja namą, o kiti įsibrauna į vidų. Pašaukia pagal sąrašą ir liepia rengtis važiuoti. Pasirengimui laiko irgi labai mažai duoda. Ir taip žmones pusnuogius ir nepasirengusius varė į sunkvežimį ir vežė į stotį. Aš nuo to išgyvenimo tik dabar pradedu atsigauti."

Tik dabar aš susivokiau kodėl mano draugas traukinyje nenorėjo šnekėti. Nepajutau kaip ir Varėną pasiekiau. Išeinu į peroną ir dairausi, ar nepamatysiu ko nors iš Varėnos poligono stovyklos. Gal kas parveš? Nuo Varėnos stoties iki karių stovyklos buvo nemažas kelio gabalas. Man taip besidairant, prisistato kurio tai dalinio (poligono stovyklos) politrukas ir pasiūlo savo patarnavimą. Jis turėjo fajetoną su pora arklių. O kad Varėnos geležinkelio stotyje, užkaltuose vagonuose sugrūsti vargsta kai kurie Varėnos poligono stovyklos karininkai, jų tarpe ir mano kepyklos viršininkas, man tada dar nebuvo žinoma. O politrukas, toks malonus ir toks man paslaugus. Atrodo, tik imk ir dėk prie žaizdos. Juk yra sakoma: "Linksmas kaip velnias dūšią pasigavęs" ... Gal ir jis, atlydėjęs karininkų transportą į stotį, grįžo namo? Kas jį žino?

Taip bešnekučiuodami, kaip žąsinas su kiaule (nes rusiškai labai mažai tesuprantu), greit pasiekiame ir stovyklą. Buvo tai 1941 m. birželio mėn. 15 d., sekmadienis. Stovykla triukšmauja ir linksminasi. Vieni futbolą, kiti krepšinį žaidžia. Muzikos garsai visur kur skamba. Atrodo, niekam nei į galvą neateina, kad jų kuopos ar būrio vadas yra suimtas ir išvežtas stotyje užkaltame vagone vargsta. Parvykęs nerandu aš ir kepyklos viršininko, kapitono. Išvežtas buvo ir jis tą naktį. Pareigingas buvo ir nesijaudino. Pačią paskutinę minutę, prieš išvežant, ir su ginklu politruko saugomas, dar paskambino į Kauną žmonai, kad ji jau nevažiuotų, nieko daugiau jai apie save nepranešdamas. Gal būt negalėjo. Kokioje būklėje būčiau buvęs, jei būčiau atvežęs jo žmoną su vaikais, o jo neradęs. Ir ką tada būtų dariusi jo žmona?

Išvežamam kapitonui, matyti, buvo duota labai maža laiko, kad jis beveik nieko negalėjo pasiimti. Viskas liko kaip stovėjo: palapinė, lova ir miške padarytas staliukas su radio aparatu. Buvo išvežtas kaip stovi.

Ant rytojaus, į išvežto kapitono palapinę atsikraustė politrukas su savo žmona ir mažu vaikučiu. Ir koks jai dabar džiaugsmas ir koks puikus gyvenimas. Kurortas, daugiau nieko. Varty-

damasi lovoje ir klausydama muzikos iš palikto kapitono radio aparato juokėsi iš džiaugsmo politruko žmona. Kaip jai dabar gera, kuomet tą "liaudies priešą" ir "kapitalistą" išvežė.

Gavome naują kepyklos viršininką kpt. Sabaliauską. Žmogus buvo labai rūpestingas ir, kaip naujai atvykęs, čia rado daug darbo. O darbas buvo toks: reikėjo viską sutvarkyti, o ypač rajonas nekaip atrodė. Ta pati vieta, nors ir graži, bet apleista ir nesutvarkyta, nekokį teikė vaizdą.

Sekmadienį, kaip prisimenu, duonos nekepdavome ir skirdavome tam tikrą laiką apsitvarkymui. Taip ir tada, birželio mėn. 22 d., sekmadienį, atsikėlę ir kavos pagėrę tvėrėme gražinti savo rajoną. Šlavėme, lysveles darėme, akmeniukais dėliojome. Rytas buvo labai gražus — saulė švietė, dangus skaidrus, debesėlių mažai kur matyti. Aukštai girdisi lėktuvas burzgia. Mūsų visų akys nukrypsta į lėktuvą. Staiga, iš lėktuvo išsiveržia ugnis ir lėktuvas krinta. Ir su sekančiu lėktuvu įvyksta tas pats. Iš pradžių nesusivokiame kas čia vyksta. Karas! Žinia nuskambėjo žaibo greitumu. Nors karas yra pabaisa ir žmonijos nelaimė, bet mes, ir karių uniformuose būdami, laukėme jo. Žodis "karas" mums ne baimę, bet džiaugsmą nešė. Džiaugėmės visi. Ir kaip nesidžiaugsi? Juk visi tikėjomės, kad vėl būsime laisvi ir nepriklausomi. Be to, ir žinios, apie sudarytą naują Lietuvos ministerių kabinetą ir paskelbtą Nepriklausomą Lietuvą, atėjo.

Netrukus Varėnos poligono stovyklai buvo duotas labai trumpas laikas pasiruošti ir išvykti į naujas nurodytas vietas. Išvykdami paliko visas palapines nenuimtas ir net nespėdami nieko iš turimų atsargų pasiimti. Liko karininkų, bei puskarininkių, išeiginiai rūbai ir batai. Foto aparatai ir akordeonai. Vienu žodžiu, išvyko tik su tuo ką ant kūno turėjo, o viskas kita liko stovykloje. Mes, lauko kepykla, buvome užmiršti ir palikti Dievo valiai. Ką mums daryti ir kur mums dėtis? Ar trauktis ar čia būti — niekam nebuvo atėję į galvą ir tuo reikalui niekas mums jokio įsakymo nedavė.

Kepyklos kariai - darbininkai tuojaus pasiekia stovyklą ir, ten nieko nerasdami, pradeda šeimininkauti. Apsirengia karininkų, bei puskarininkių paliktais išeiginiais rūbas ir apsiauna jų paliktais išeiginiais batais. Be to, parsineša į kepyklos stovyklą įvairių muzikos instrumentų, foto aparatų ir žiūronų.

Kepyklos viršininkas duoda mums įsakymą ir nurodo pozicijas, kurias turėsime užimti pavojaus metu. Dingo ir mūsų politrukas. Žmonos išgabenimo reikalais mat rūpinosi. Bet, gaila, tas jam jau nepavyko. Ir palikęs žmoną kaime pas ūkininką, vykdė Stalino duotą uždavinį. Šnekėjo, kad žuvo Trakų ežere.

Į Varėnos poligono stovyklą greit pradėjo rinktis ir daugiau karių.

Visiems, kuriems tik pasisekė atsipalaiduoti nuo traukiančių Vilniaus link dalinių, geriausia išeitis buvo traukti vėl senon savo stovyklon. Čia atsirado karininkų, puskarininkių ir gan nemažas skaičius eilinių. Taip, kad čia pat tuojau susitvėrė Varėnos poligono komendantūra ir atsirado jos komendantas.

Susieiname su pirmaisiais vokiečių kariuomenės patruliais ir gaunamas įsakymas susirinkti netoli esančios Varėnos sanatorijos ir pasiduoti vokiečiams į nelaisvę. Nors mes prieš juos nekariavome ir jų laukėme, bet pasidavimo į nelaisvę procedūrą turėjome atlikti.

Atvykus mums į susirinkimo vietą, netoli Varėnos sanatorijos, kokia staigmena! Gailestingosios seserys, dirbančios Varėnos sanatorijoje, jau buvo spėjusios mums visiems pagaminti mažus lietuviškus trispalvius ženkliukus, kuriuos čia pat visiems ir išdalino.

Gaunamas įsakymas pakelti rankas augštyn ir taip su pakeltomis rankomis žygiuoti vokiečių nurodyton vieton. Ir mes visi pakeltomis augštyn rankomis, papuošti lietuviškais ženkliukais, žygiuojame vokiečių pusėn, į nelaisvę. Kiek mes ten tų vokiečių radome, jau nebeprisimenu. Žinau, kad nedaug. Gal 4 ar 6 ten jų buvo. Čia ir vėl staigmena! Vokiečių kario uniformoje sutinku buvusį gusarų pulko karininką. Puolame vienas kitam į glėbį ir pasibučiuojame. Tur būt retenybė pasaulio istorijoje, kad nugalėtojas su paimtu į belaisvę kariu bučiuotųsi. Jis, užėjus į Lietuvą bolševikams, buvo repatrijavęs Vokietijon ir iš ten, matyti, paimtas į jų kariuomenę.

Kadangi vokiečių ten labai mažai buvo, o mūsų prisirinko daug, jie nežinojo ką su mumis daryti ir kur mus dėti. Neturėdami įsakymo iš augštesnės vadovybės, susodino mus šalia kelio pakraščiuose ir liepė laukti. Sėdim ir laukiam. Kiek laiko praėjo taip belaukiant aš ir pats nežinau. Ir tik į pavakarį pasirodė vokiečių dviratininkų dalinys. Su tuo daliniu atsirado ir didesnių viršininkų. Jie mus liepė grąžinti į Varėnos poligono stovyklą ir paskirstyti darbams. Vieni žuvusius laidojo, kiti kitokius darbus vykdė, o mes, kepėjai, buvome grąžinti į kepyklą duonos kepti.

Atvykus į kepyklos rajoną mes ten jau radome apylinkės dzūkus šeimininkaujant. Miltus, duoną ir kitus reikalingus daiktus, imasi sau ir namo gabenasi! Radome jų tarpe ir buvusio politruko žmoną. Matyti, savo šeimininko pakurstyta ir ji čion atėjo sau duonos kąsnį pasiimti. Ateitis žiauri. Moteris su mažu kūdikiu ir dar svetimame krašte. Nors ir priešo žmona, bet duodame ir jai keletą duonos kepalėlių. Lietuvis juk

nekerštingas! Mes jau buvome visus rusiškus kepurių ženklus pakeitę savais lietuviškais. Politruko žmona, tai matydama, paklausė: "Kas čia per ženklai ir ką jie reiškia?" Kepyklos viršininkas jai paaiškino: Lietuva tampa vėl laisva ir nepriklausoma valstybė ir mūsų kariai vėl nešioja Lietuvos kariuomenės ženklus.

Jei ir anksčiau mums čia nebloga buvo, tai dabar prasidėjo tikras kurortinis gyvenimas. Duonos pareikalavimas buvo mažas, tuo pačiu ir darbo buvo maža. O laiko gana daug turime. Atsiranda čia pat ežere ir laivelis. Išsirengę, laivelyje po ežerą irstomės, saulėje kaitinamės. Nieko jau nebaisu. Nebedreba kinkos ir dėl išvežimo į Sibirą.

Ateina ir sekantis sekmadienis. Vienam mūsų bendradarbiui, pamainos viršininkui, kaž kuriuo būdu pasiseka ir skaidriosios litrą susikombinuoti. Sutariame mudu padaryti išvyką į už Merkio upelio, po lenkų letena buvusius prispaustus, lietuvius. Skaidriosios litrą irgi nešamės.

Taip mums keliaujant kaimo link, matome, netoli kaimo griovy sėdi vokiečių karys. Nors mes jų nebijojome ir jie mums nieko nedarė, bet kažkodėl praeiti pro jį, ir dar su litru skaidriosios, nesinorėjo. Mes sustojame ir laukiame, kada jis ten iš to griovio išsinešdins. O jis nekruta ir net nesirengia judėti. Ir tik po gero pusvalandžio, matydami, kad iš to laukimo nieko nebus, pradėjome žygiuoti pirmyn. Ir kagi?! Pasirodo, vokietis prisikimšęs pilną maišą lietuvių stovykloje palikto turto, nešasi į kaimą pamainyti ant kiaušinių ar lašinių. Jis vengė mūsų, nenorėdamas, kad mes jį pamatytume nešantį į kaimą rūbų maišą, o mes vengėme jo, nes mums kliudė ta skaidrioji.

Susitikę pasisveikiname ir, nekreipdami dėmesio į jo maišą, pasikviečiame jį į kompanijonus. Kaime užsakome gerus pietus ir, čia pat, su tuo vokiečiu ir ūkininku, sudorojame tą skaidriąją.

Vokiečių kariuomenei pasistūmėjus pirmyn, duonos kepyklos tarnyba buvo sumažinta tik iki vienos pamainos, o mes visi kiti gavome įsakymą prisijungti prie Varėnos įgulos karių ir žygiuoti į Trakus. Taip ir pabaigiau savo tarnybą Varėnos poligono duonos lauko kepykloje.

Degantis Kaunas 1941 m. birželio 22 d. rytą (DIRVOS nuotr.)

VERGIJOS NAKTIS

KALPAS UOGINIUS

Ne taip kenčia platus plentas
Gniaužtas diližanais,
Kaip vaitoja mūsų žmonės
Po svetimais ponais" . . .

A. Baranauskas

Šiemet sukanka 23-ji metai nuo birželio 15-sios, kuri mūsų tautos istorijon įrašyta krauju.

Sovietai dažnai mini įvairius Pabaltijo valstybių "jubilėjus", tik nė karto dar nepaminėjo ir vargu ar kada bepaminės 1941 metų birželio 14-15 nakties jubilėjų . . .

Tą naktį, pagal iš anksto, judošiška klasta ir niekšišku pasalūniškumu paruoštus sąrašus, buvo vykdoma geriausiųjų Lietuvos vaikų "medžioklė", ją vykdė visuomenės padugnių — kriminalinis elementas, Maskvos agentų vadovaujamas. Tą naktį buvo nutrauktas ramių žmonių, po dienos darbo, savo pastogėse ramus poilsis — grubiai, triukšmingai prižadinta iš miego suaugę, seneliai ir maži vaikai, žiauriai išplėšti iš šiltų patalų ir kone pusnuogiai ir be daiktų, kraute pakrauti į sunkvežimius ir išgabenti į surinkimo punktus — gelžkelio stotis. Ten grūste sugrūsti į nešvarius gyvulinius, žmonėms keliauti nepritaikintus, vagonus ir išvežti į Sibirą, Altajų, Kazachstaną, Turkestaną, Vorkutą, Suomių Kareliją ir kt. tolimosios šiaurės vietas. Visa tai buvo atlikta pasiremiant dekretu apie "antisovietinio - kontrrevoliucinio elemento pašalinimą". Tuo gi kontrrevoliuciniu elementu laikyta: visi buvę vyriausybių nariai, politinių partijų lyderiai, žymesnieji visuomenės veikėjai, viešosios, pasienio ir kt. paskirties policijos tarnautojai, kūrėjai - savanoriai, karininkai, šauliai, įstaigų tarnautojai (ypač apdovanotieji ordenais), įvairių patriotinių organizacijų nariai, arba, kaip vėliau rastoje instrukcijoje buvo pasakyta: aktyvūs Plechavičiaus, Bermonto-Avalovo, von der Golco ir kt. prieš bolševikus veikusiųjų karinių formacijų buvę dalyviai, studentų korporacijų nariai, teisėjai, prokurorai, teismo tardytojai, kalėjimų administracijos tarnautojai, ne komunistinės spaudos bendradarbiai, diplomatinių ir konsuliarinių atstovybių tarnautojai, pažangesnieji ūkininkai ir t.t., žodžiu tariant, — visas tautos elitas.

Iš vėliau rastų dokumentų nustatyta, jog birželio 14-15 naktį, bolševikai Lietuvoje sugrūdo į 871 vagoną ir išgabeno 21,755 žmonių. Pakrovimo stotyse šeimos žiauriai buvo išdraskomos. Neminint vyrų, net maži vaikai, smurtu iš motinų buvo plėšte išplėšti ir transportuojami atskirai į nežinią. Labai reta kuriai šeimai bepavyko vėliau kada susitikti. Kelionė į tolimas tremties vietas tęsėsi savaitėmis. Tremiamiems stigo ne tik maisto, bet vandens ir oro. Nekalbant apie kokius nors minimalinius patogumus, tremtiniams neduota paprasčiausių sąlygų gamtos reikalams atlikti. Vagonuose bendrai sugrūsti (kurie liko neišskirti) vyrai ir moterys, turėjo naudotis maža vagono grindyse tam tikslui iškirsta skyle. Tokios skylės greitai užako ir nelaimingiems teko braidyti mėšle ir kvėpuoti užnuodytu oru. Įsivaizduokime — tie nelaimingieji mūsų broliai ir sesės turėjo juk ir miegoti tuose užterštuose vagonuose ant grindų be jokių patalo reikmenų! Todėl tremiamųjų tarpe greitai kilo epidemijos. Daugelis jų, ypač seneliai ir vaikai, mirė kelyje nuo jėgų išsekimo, bado bei ligų. Mirusieji buvo arba tiesiog išmetami iš einančio traukinio, arba, traukiniui kur ilgėliau sustojus, čia pat prie traukinio, šalia gelžkelio pylimo "palaidojami", net gerai jų neužkasus, nes tam nebuvo laiko ir kastuvų. Nekalčiausių žmonių — tremtinių lavonais ir jų "kapų" kupsteliais nubarstyta yra visas, baisiosios kančios ir mirties — tremtinių kelias. Tai tokią "globą" ir rūpinimasi jais patyrė "išlaisvintieji" pabaltiečiai: lietuviai, latviai ir estai.

Tik "išlaisvintojam" ir jų "nepavejamai" armijai iš Pabaltijo pabėgus, Rygos ir Kauno NKVD būstinėse ir nužudytųjų kapuose, buvo rasti kai kurie dokumentai, iš kurių matėsi, jog be ištremtųjų 1940-41 metais, Pabaltijy buvo nužudyta 6305 žmonės, tame skaičiuje 318 moterų ir 65 mažamečiai vaikai. Tai tokį "išvadavimą" ir tokią "laimę" ir "laisvę" atnešė mūsų laisvom ir sočiai gyvenusiom tautom bolševikai.

Kaip jau žinome, 1939 m. spalio - lapkričio mėn. Kremlius primetė Pabaltijo valstybėm 10-15 metų terminui karinių bazių steigimo sutartis, neva apsaugai nuo Vakarų kaimyno. O (įsidėmėtina!) tų pačių metų spalių 11 d., vienas Berijos pavaduotojų, Ivanas Sierovas, augščiau minėtam "antisovietinio - kontrrevoliucinio elemento pašalinimo" dekretui vykdyti, paruošė slaptą (nr. 001223) instrukciją. Lietuva ir kitos Pabaltijo valstybės tada dar nebuvo bolše-

vikų užgrobtos, tačiau, kaip matoma, sovietinės saugumo įstaigos jau ruošė instrukcijas tų valstybių žmonėms persekioti, tremtiniam kankinti.

1940 metais, bolševikams Pabaltijį okupavus, minėtasai komisaras, Ivanas Sierovas, savo instrukciją papildė ir patikslino, nurodydamas, jog ... "operacijų metu, visais atvejais privaloma veikti tvirtai ir griežtai, be mažiausios maišaties ir panikos, o, kad nesireikštų jokios demonstracijos bei išsišokimai iš tremiamųjų ar iš tam tikros dalies aplinkinių gyventojų pusės — mažiausią bandymą pasipriešinti ar pasikėsinimą bėgti, užkardyti ginklu (šauti be įspėjimo)". Pinigai ir vertybės kitokio pavidalo iš tremiamųjų turi būti atimti, išduodant jiems pakvitavimus. Jau žinome, kokią reikšmę turėjo tremtiniams tie pakvitavimai!

Čekistas Ivanas Sierovas, 1941 m. birželio mėn. pradžioje pats nuvyko Rygon, vadovauti trėmimo operacijoms Latvijoj ir Estijoj, o Kaunan, tuo pat metu, atvyko ypač žiaurus čekistas Abakumovas. Apie Sierovo ir Abakumovo vaidmenį liudija rasta NKVD štabe (Rygoje), iš Maskvos atsiųsta telegrama: *Ryga, Talin, Kovno. Tovarišču Sierovu, Tovarišču Abakumovu. I. Iz Latviskoi SSR 16,205 čel. 2. Iz Litovskoj SSR — 21, 214 čel. 3. Iz Estonskoi SSR — 11, 102 čel. No. 30 (3698) 16. 13 junia 1941 goda, Podpis: Černyšev (Zam Narkoma). Prinial: Vorobjov, 13. Junia 1941 g. v 2 časa 30 min. Preprovodil: Kotliarov.* Kitas nemažesnio dėmesio vertas dokumentas yra sąskaita Talino NKVD Maskvos vyriausiajai vergų stovyklų valdybai: *54 vagona 2152 čel. 1600 kilometrov. Stojimost 36435 rublei.*

Lietuvių kalbon išvertus A: "Ryga, Talinas Kaunas. Draugui Sierovui. Draugui Abakumovui. 1. Iš Latvijos SSR 16,205 žmonių. 2. Iš Lietuvos SSR — 21,214 žmonių. Iš Estijos SSR — 11,102 žmonių. Nr. 30 (3698)16. Birželio 13, 1941. Pasirašė Černyševas (Liaudies komisaro pavaduotojas). Priėmė: Vorobjovas, 13 birželio 1941 m. 2 val. 30 min. Perdavė: Kotliarovas.

B. Talino NKVD Gulagui Maskvoje: "54 vagonai, 2152 žmonių, 16000 kilometrų. Kaina 36, 435 rubliai". *Pastaba:* Gulag rusiškai reiškia Glavnoje Upravlenije Lagerej" — lietuviškai — "Vyriausioji Vergų Darbo Stovyklų Valdyba".

Iki šiol nė vienu žodeliu apie augščiau minėtas operacijas niekur Kremlius neužsiminė. Jeigu kas nors pabando jas Kremliui priminti, tai bolševikų spauda tą asmenį arba spaudos organą (ar agentūrą) be jokių "ceremonijų" piktai apšaukia žmonijos priešu, provokatorium ir begėdišku Sovietų santvarkos šmeižėju. Ką gi, kaip sakoma, Kremlius dėl to savaip "teisus". Nė SSSR konstitucijoje, nė kituose įstatymuose nė mažiausio užsiminimo apie tokias tautų (ar nekaltų žmonių) deportacijas bei naikinimą nėra. Deportacijos ir žiauriausias iki šiol istorijoj žinomas tautų naikinimas, Sovietų slaptosios policijos (milicijos) vykdomas pagal įstatymų sąvaduose nefiguruojančius, nerašytus įstatymus — dekretus, instrukcijas ir pnš. Kad apdūmus naiviems užsieniams akis, bolševikai savo metodu ir jau įpročiu, be atodairos vartoja melą ir klastą — kiekvienam deportuojamam ar nekaltai kalinamam ir kankinamam asmeniui sukombinuoja kokį nors nusikaltimą ir sufabrikuoja jam baudžiamąją bylą. "Kad tik būtų imtinys, o baudžiamojo kodekso str., mūsų juristai pritaikys" — velniškai pro ūsus šypsodamasis, pasakė mūsų ministeriui p-kui Merkiui, vyriausias Sovietų budelis Stalinas.

1944-45 metais, apiplėštuose, alkanuose ir karo padarytomis žaizdomis bekraujuojančiuose, Pabaltijo kraštuose vėl įsitvirtino nekaltų žmonių krauju bemintą Sovietai. Buv. karo metu pertrauktos deportacijos atnaujintos. Naujų aukų skaičiai vėl pasiekė šimtus tūkstančių. Iki naujo "kurso", 1955 metų, daug pabaltiečių arba ištremta į tolimos šiaurės vergų darbo stovyklas lėtai, alkanai mirčiai, arba NKVD rūsiuose šūviu į pakaušį likviduoti vietoje. Po 1955 metų keliems tūkstančiams nelaimingųjų pabaltiečių buvo leista grįžti į savo kilmės kraštus, bet jie buvo jau tik žmonių šešėliai, sunkiai beatpažįstami, su iščiulpta sveikata, ligoti ir todėl Sovietai jų jau "nebebijojo", nes jie suteiktąja "laisve" pasinaudoti jau nebegalėjo; beveik visi sugrįžę ir dar kiek pavargę greitai išmirė. O apie tokius "išlaisvintuosius" bolševikų spauda būgnyte būgnija, kad komunistų partija ir vyriausybė labai jautriai rūpinasi žmonėmis, jų gerove, buitimi ... Juk ne be tikslo Stalino konstitucijoje yra parašyta, jog Sovietų vyriausybei ir komunistų partijai vienas žmogus yra brangesnis už viso pasaulio auksą ...

Su didžiausiu širdies skausmu prisimename dabar tą šiurpiąją birželio 14-15 naktį, kai mūsų broliai ir sesės tuose gyvuliniuose, užkaltuose vagonuose buvo vežami iš Lietuvos ir pravažiuodami stotis šaukėsi: "Broliai, lietuviai, gelbėkite!". Stotys buvo stipriais mėlynkelnių NKVDistų būriais apstatytos ir niekas pašalinis artyn nebuvo prileidžiamas ... Mūsų vyrai dar nebuvo susiorganizavę, nors jau ginklavosi..

VAIDEVUTIS

Z. RAULINAITIS

SLAVŲ APSUPIMAS

Baltų žemė

Seniausios istorinės žinios apie baltus, deja, labai nedaug tepasako apie jų gyventus plotus, tų plotų ribas. Dabartinė Lietuva ir Latvija tai tik mažas išlikęs kampas prie Baltijos jūros, kuriame tebegyvena tų, kadaise didžiuliuose šiaurės rytų Europos plotuose pasklidusių, baltų palikuonys.

Norėdami atsekti senosios baltų žemės ribas mokslininkai tiria vietovardžius, kasinėja piliakalnius ir priešistorinius kapinynus. Kalbininkas K. Būga dabartinėje Gudijoje surado 121 upėvardį baltiškos kilmės. Tais vietovardžiais einant baltai yra gyvenę į šiaurę nuo Pripetės, Dniepro ir Nemuno viršutiniuose baseinuose. Vokiečių mokslininkas Vasmeris baltiškų vardų upių, ežerų ir upokšnių surado Smolensko, Tvero, Kalūgos, Maskvos ir net Černigovo srityse. Rusų lingvistai Toporovas ir Trubačevas 1926 m. paskelbtoje jų studijoje nurodo daugiau kaip 1000 upėvardžių Dniepro augštutiniame baseine baltiškos kilmės.[16]

Ištiesų dar XI ir XII amž. rusų kronikose yra minimi galindai (*Goljad'*), gyvenę prie viršutinės Protvos prie Možaisko ir Gžatsko, į pietvakarius nuo Maskvos. Galindų vardas yra išlikęs 8 įvairiose vietovėse ir upių varduose Maskvos ir Orelio srityje.[1] Pav. vietovė Goljad' prie Dmitrovo ir kita to pat vardo prie Maskvos, kurios srityje teka upė Goledjanka.

BIRŽELIO RYTAS

JONAS STRUMSKIS

1964 m. birželio 17 dieną suėjo 24 metai, kai mes buvę trys Lietuvos savanoriai kūrėjai, šiurpo krečiami, stovėjome Kėdainiuose, Gedimino gatvėje. Bolševikų įsibrovėlių milžiniški tankai, gramozdiškiai riedėjo, laužydami augančius medelius ir šaligatvius. Išalkusios skudurėtos kariuomenės masės brovėsi į mūsų laisvą šalį.

Žmonių minios, susirinkusios bažnyčios šventoriuje, susirūpinusiais veidais, kalbėjosi, kas bus rytoj. Jaunimas, vieškeliais ir takeliais, ėjo į bažnyčią prašyti Dievo grąžinti Tėvynei laisvę. Su vėjo kaukimu sumišęs žmonių priešmirtinis šauksmas į Dievą kilo augštyn, versdamas drebėti dangų ir žemę.

Nepraėjus metams, visai netikėtai, 1941 m. birželio 13 dieną, pasirodė NKVD ir jų agentų gauja. Blerbėdami nesuskaičiuojamais, kareivių prisėdusiais, sunkvežimiais, vieškeliais ir keliukais jie veržėsi į kaimus ir vienkiemius.

Žmonės, išsigandę enkavedistų gaujų siautėjimo, bėgo kur kas įmanydamas slėptis, kad tik nepapultų į jų nagus. Enkavedistai, ginkluoti automatais, pasiekę kaimus su vienkiemiais, ėmė supti ramių žmonių gyvenamus trobesius. Piktai keikdamiesi, vyrus, moteris su vaikais ir senelius, daužydami buožėmis, jie varė į sunkvežimius.

Žiauriausiu būdu išplėšę iš savųjų gimtųjų sodybų, suvarę į sunkvežimius, stiprių raudonųjų sargybų saugomus, pristatė į Kėdainių gelžkelio stotį. Stotyje jau stovėjo spygliuotomis vielomis užkaltais vagonų langais ilgi nelaimingiems tautiečiams vežti mirties ešalonai. Vyrus atskirdami nuo žmonų su vaikais, pradėjo grūsti, visus kaip gyvulius į gyvulinius vagonus, aklai juos uždarydami.

Klykė vaikai, blaškėsi, raudamos nuo galvos plaukus, moterys, bejėgiško įniršio pagauti, spaudė kumščius vyrai.

Išvežus Gintauto Janušo ir Rudžių Balčiūnų šeimas, Lančiūnavos Ž. ūkio mokyklos direktorius, mokytoja, aš ir keletas apylinkės ūkininkų, tarnavusių Lietuvos kariuomenėje, sudarėme kovos grupelę. Visi buvome gerai ginkluoti ir pasiryžę gyvi raudonarmiečiams nepasiduoti. Turėjome gerus ginklus ir amunicijos užtektinai.

Mums kelioliką parų pasislapsčius nuo raudonųjų budelių, atėjo subatos vakaras, šmėkštelėjo trumpa vasaros naktis ir vėl rytas. Tai buvo birželio 22-sios rytas. Mūsų grupė slapstėsi rugių lauke. Kėdainių pusėje sugriaudėjo karo perkūnas. Su džiaugsmu, kaip audra, šokome prieš savuosius žudikus kovoti. Kova — ryžtas ir kančios buvo apvainikuotas laimėjimu!

Lietuvos nepriklausomybė buvo atstatyta, vėl suplėvesavo mūsų brangi Trispalvė, ir mes vėl giedojome Tautos Himną.

Tuos *Goljad'* — galindus tenka laikyti pačiais ryčiausiais baltų likučiais, slavų atskirtais nuo baltų branduolio ir net iki XII amž. išlikusiais nesuslavintais! Net manoma, kad ir upė Volga savo vardą gavo iš baltų, kurie ją vadinę "Jilga", t. y. Ilgoji upė.[1]

Piliakalniai paplitę Polocko, Minsko, Oršos, Bobruisko, Mogilevo ir Slucko srityse vietinių gyventojų iki šių dienų tebevadinami "lietuvių piliakalniais" (*Litovskie gorodišča*).[1] Tarp Lano ir Sluč upių yra žinomi "lietuviški" kapai iš VI - VII amž.

Vakarinėje vidurio Rusijoje piliakalniuose ir kapuose randami daiktai yra baltiško pobūdžio net iki VII - VIII amž. Tik radiniai iš VIII amž. pradeda kitėti ir jau rodyti slavų kultūros ten atsiradimą. Pagal Kievo kroniką, rytiniai slavai beplisdami, tik IX amž. pasiekė vakaruose Ladogos ežerą, šiaurėje Vladimirą, Suzdalį ir rytuose Riazanę prie žemutinės Okos.[1]

"Seniausi slavų pėdsakai šiaurėje yra randami Pskovo srityje į rytus nuo Estijos ir Latvijos ir į pietus nuo Peipaus ežero. Jie yra iš IV - V amžių. Čia ilgi ir siauri pilkapiai supilti ant degintinių kapų su maža įkapių tapatinami su krivičių kiltimi. Naugardo srityje randamas kito tipo pilkapis, *sopka,* augštas, kūgiškas kaupas apsuptas akmenų žiedo ir su keletu degintinių kapų; šis tipas priskiriamas slovėnams".[1] Taip rašo mūsų archeologė M. Gimbutienė. Tie pilkapiai manoma, yra seniausi slavų kapai Rusijoje ir toki nerandami baltų srityse, bet tik į šiaurę nuo jų. Spėjama, kad juos supylę krivičiai yra atėję ten per šių dienų Lenkiją, per jotvingų kraštą, Nemuno augštupiu, skersai per visą Gudiją. Tai būta pačios seniausios sekmingos slavų ekspansijos į baltų žemę.

"Slavų plėtimasis, tačiau, rytinių baltų tuoj neišnaikino; dar ilgiems laikams ten tarp slavų išliko daug baltiškų salų. Viena iš jų jau minėta *Goljad'* — galindai, į vakarus nuo Maskvos, kur daugel šimtmečių jie išgyveno slavų apsupti. Net dar XX amž. (prieš I Pas. karą) sritis prie Možaisko buvo vadinama *Litva* (Lietuva), t. y., vietiniai gyventojai buvo laikomi ne rusai, bet lietuviai ar lietuviams gimininga".[1]

Kasinėti VI - X amž. pilkapiai Minsko, Polocko, Vitebsko ir Smolensko srityse, išilgai viršutinio Dniepro, Kasplos, Sožos, Astros, Iputos, vis rodo baltų kultūros elementus. Tokios baltų gyventos salos apie Smolenską, Vitebską, Polocką ir Minską išsilaikė iki XIX amž. "Šių sričių etnografija yra aiškiai baltiško pobūdžio", sako M. Gimbutienė.[1]

Tai taip toli į rytus siekė baltų gyvenami plotai. Kaip gi buvo vakarų ir pietų kryptimis?

Į vakarus — už Vyslos yra randami šie baltiški vietovardžiai: *Persante, Labuhn, Labehn, Labuhnken, Karwe, Powalken, Rutzau, Saulin, Straduhn.*[1] Archeologiniai radiniai taip pat liudija, kad priešistoriniais laikais (vario, žalvario ir geležies amž. pradžioje) rytinis Pamarys (Pomeranija) priklausė vakariniams baltams (aisčiams), nes tos pat kultūros radiniai yra randami paplitę ir į rytus ir į vakarus nuo žemutinės Vyslos. "Po gotų išsikėlimo prūsai savo senąją teritoriją abipus žemutinės Vyslos atsiėmė ir ten gyveno netrukdomi, kol vakariniai slavai pradėjo VII ir VIII amž. bėgyje veržtis į Pamarį. Tuoj po to kilo karai tarp lenkų ir pietinių prūsų kilčių, ypatingai su galindais ir sūduviais".[1]

Kad aisčiai — prūsai vėl buvo įsitvirtinę abipus Vyslos žiočių patvirtina ir Biterolfo epas (žiūr. Z. R. "Hunų Žygis į Prūsus").

Tarp Narvio ir viršutinės Pripetės baseino gyvenę jotvingai slavų spaudimą pajuto IV-VI amž. bėgyje. Istoriniai dokumentai mini juos jau žymiai pastumtus į šiaurę, būtent į šiaurę nuo Narvio, Balstogės ir Suvalkų srityse, o taip pat ir pietinėje Lietuvoje į vakarus nuo Nemuno. Tie istoriniai raštai jotvingus vadina įvairiais vardais, tarp kitko ir "polexianais". Pagal juos *"terra Polexia"* XII amž. driekėsi į pietus nuo Narvio ir apėmė šių dienų Pagirį (Polesie) ir Palenkę (Podlasę), t. y. Bugo baseiną su Drohičinu ir Brasta. Ir *"terra Silia"* ar *"Selia"*, besidriekianti išilgai Slina upės (Narvio pietinio įtako) irgi yra jotvingų žemė, nes juos kai kur šaltiniai vadina *"slunenses"*, arba *"zlintsy"*.[1]

Dabartinėje šiaurryčių Lenkijoje archeologiniai radiniai yra baltiško pobūdžio. Radiniai iš Palenkės ir Pagirio sričių iš VI ir vėlesnių amžių, rodo aiškią jotvingų kultūrą, tokią pačią, kuri yra atpažįstama iš radinių pietinėje Lietuvoje ir rytinėse Prūsų srityse.[1]

Mūsų archeologė M. Gimbutienė, kurios tyrinėjimų duomenimis yra daugiausia pasinaudota šiame skirsnyje, taip kalba apie tą slavų veržimasi į baltų žemes: "Senųjų baltų gyvenime, keletos tūkstančių metų bėgyje, slavų išplitimas buvo pats nelaimingiausias įvykis. Daugiau kaip pusė jų teritorijos buvo prarasta ir palaipsniui suslavinta ir tas slavinimo procesas yra nesustojęs dar ir iki šios dienos. Kas dabar dar yra tebelikę iš baltų kraštų po germanų ir slavų spaudimo, tai tik maži likučiai kada tai didžiulės teritorijos".[1]

Kaip gi taip atsitiko, kad slavai išstūmė baltus iš jų žemės tokių didelių plotų ir pagaliau juos net apsupo iš visų pusių?

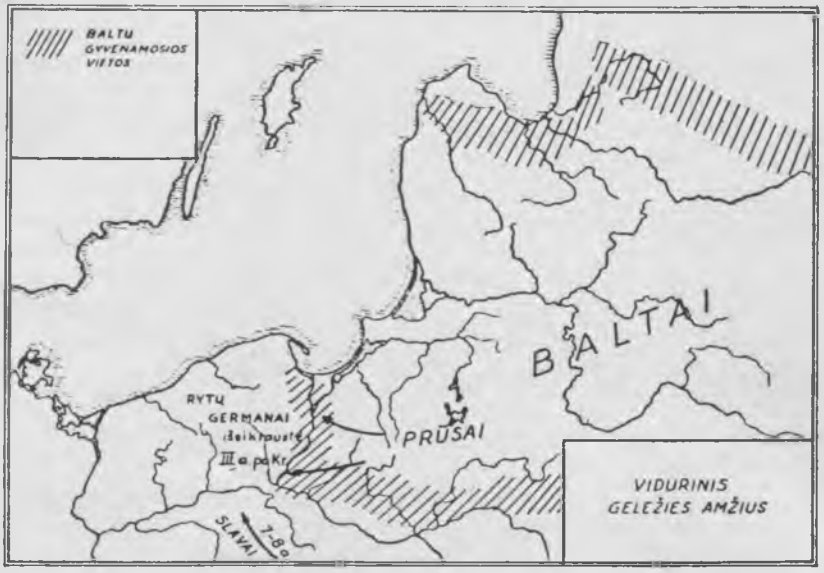

Baltų gyvenamos vietos 400-800 m. (vidur. geležies amžiuje)

Didysis Tautų Kraustymasis ir Slavų Veržtas

Hunų įsibrovimas į Europą suardė lyg jau ir nusistovėjusią tautų santvarką. Žiauraus nugalėtojo vengdamos, germanų tautos ištisos traukėsi vis tolyn į Europos pietus ir vakarus. Nuo sujudusių tautų didžiulio spaudimo žlugo vakarinė Romos imperija. Herulių vadas Odoakras 476 m. užėmė Romą. Imperijos sostinė persikėlė į savo rytinę dalį, į Konstantinopolį.

Prancūzų istorikas F. Lot aiškina Romos imperijos, beveik 1000 metų dominavusios tų laikų pasaulį, žlugimą visų jos gyvybinių jėgų išsekimu: "Dešimt šimtmečių korupcijos ir trys — despotizmo privedė šią seną bendruomenę į moralinį ir materialinį skurdą ... į ekonomines sąlygas, kurios visus įstatymus pavertė negaliojančiais".[4] Kartu su ekonomine būkle krito ir Romos karinė galia: "Pasibaigus Trajano valdymui baigėsi ir užkariavimai. Taikiems imperatoriams Hadrianui ir Antoninui valdant ofenzyva sustojo. Markus Aurelius pradėjo jėgas išsemiančią defenzyvą. Nuo tada ir vyko nesibaigianti kova prieš iš šiaurės ir iš rytų ateinantį paslaptingąjį pavojų, barbarus."[4]

Sunaikindami germanų sukurtas rytų ir vidurio Europos valstybes, hunai paliuosavo iki tada istorijoje beveik nepasireiškusius slavus. Savo veikale "Ancient Russia", G. Vernadskis apie tai sako: "Hunų įsiveržimo laikai, tam tikra prasme, yra rytų slavų išsilaisvinimo laikotarpis, išsilaisvinimo ne tik nuo gotų, bet taip pat ir nuo iraniečių kontrolės. Slavų dalinius priimdami į savo kariuomenę ir naudodami juos pagelbiniais savo karo žygiuose, hunai išmokė anto-slavus karinių dalykų".[2]

Slavų gyvenamos vietos tada apėmė vidurinio ir viršutinio Dniepro stepes, Vyslos augštupį ir šiaurės rytų Karpatų sritis prie Volinijos pelkių. Jie siekė Dono ir Volgos šaltinius.[8] Nuo baltų juos skyrė pelkių sritys.

Atmušus hunų veržtą į Galiją Katalaunų laukuose ir po kiek laiko mirus Atilai (453 m.), jų žymiausiam valdovui, hunų valstybė suiro. Kilo tarpusavio karai. Sukilo hunų pavergtos tautos. Hunų galia galutinai žlugo mūšyje prie Nedao upės, Panonijoje, 454 m., kur juos sukilę tautos sumušė. Tą mūšį nupasakodamas Jordanis duoda labai vertingą įvairių tautų kovojimo būdo aprašymą: "Tada, man atrodo, buvo galima stebėti nepaprastą vaizdą. Galėjai matyti gotus kovojančius duriamosiomis jietimis, siaučiančius kardų smūgiais gepidus, rugijus laužančius jietis savose žaizdose, svebus pėsčius besikaujančius, hunus vartojančius lankus, sunkiai šarvuotų linijas berikiuojančius alanus ir lengvai šarvuotus herulių karius".[12]

Hunų galiai žlugus, jų dalis pasitraukė į rytus, į Ponto ir Azovo stepes, kur jie vėliau vėl pasirodo tik jau bulgarų vardu. Jų žlugimas buvo gera proga pakelti galvas slavų kiltims, kurių dvi stambiausios — antai ir sklavėnai, pasidarė nepriklausomos. Slavų karių būriai pradėjo puldinėti Romos imperijos (rytinės) pasienius, persikeldami per Dunojų ir įsiveržd̄ami į Trakiją, Iliriją ir net į Graikiją. O vėliau kai kurie slavų daliniai yra priimami tarnybon į Bizantijos kariuomenę. Besarabijos ir Ukrainos srityse, pagal G. Vernadskį, susikūrė pirmoji slavų valstybė, antų suorganizuota.[2]

Tuo tarpu, Jordanis sako, jog tais laikais

"Okeano pakraštyje, ten kur Vysla trimis žiotimis išsilieja, gyveno vidivariai, susitelkę iš įvairių kilčių; už jų okeano krantą užėmę turi aisčiai, visiškai taiki tauta. Į pietus nuo jų, kaimynystėje gyvena stipriausia akacirų kiltis neauginanti javų, bet mintanti galvijais ir medžiokle ... Toliau už jų, prie Ponto jūros tęsiasi gyvenamos vietos bulgarų, kuriuos ypač išgarsino nelaimės kilę dėl mūsų nuodėmių".[5]

Hunų įsiveržimas, jų galios žlugimas, slavų judėjimas ir kiti tų laikų įvykiai, kaip Romos imperijos kritimas, atrodo, buvo gerokai sutrikdę prekybinius ryšius tarp Pabaltijo ir Romos valdomų kraštų. Norėdami tuos ryšius išlaikyti aisčiai buvo pasiuntę savo atstovus į Raveną, kur tuo metu viešpatavo galingasis Teodorikas, kuris nužudęs ten valdžiusį Odoakrą, šiaurės Italijoje įkūrė ostgotų valstybę. Atleisdamas aisčių pasiuntinius Teodorikas, kartu su dovanomis įteikė jiems ir savo garsųjį laišką į aisčių tautą, rašytą kažkada tarp 523 m. ir 526 m. Laiškas yra išlikęs Jordanio raštuose, perimtas iš Teodoriko augšto pareigūno Cassiodoro žuvusios Gotų istorijos. Jis skamba taip:

"Aisčiams (Hestis) karalius Teodorikas. Kaip patyrėme, jūsų pasiuntiniai iš tokios tolybės atvyksta ir jūs labai trokštate mus pažinti, kad, net Okeano pakrantėse begyvendami, užmegstumėte su mumis dvasinį ryšį. Mielas mums labai ir malonus prašymas, kad mūsų garsas pasiektų jus, kuriems negalėjome išleisti jokių paliepimų. Malonu, kad jau suradote, ko klaidžiai jieškojote nežinodami; nes tarp tiek tautų leistis kelionėn — nėra geisti ko lengva. Ir todėl, norėdami širdingai atsakyti į jūsų sveikinimą, pareiškiame, kad miela širdimi buvo priimti jūsų per nešėjus atsiųsti gintarai. Į jus krintančios Okeano bangos išneša šią lengvutėlę substanciją, kaip kad ir jūsiškių pranešime buvo pasakyta. Jie sakė, kad jūs laikote nežinomu daiktu, iš kur ateina ši substancija, kurią, jūsų tėvynės tiekiamą, jūs gaunate gausingiau, negu visi žmonės. Ši, kaip toks Kornelijus aprašo, Okeano vidury esančiose salose teka iš medžio sunkos, iš kur ir sunkine (— gintaras) vadinas, saulės kepinama pamažu sukietėja. Tad sakai tampa metalu (?), permatomo plonumo, čia raustančio šafrano spalvos, čia tirštėjančio liepsnos vaiskumo. Kai nukrinta jūros pakrantėn, pakaitom siūbuojančios bangos išskalauna jį ir išmetusios perduoda jūsų krantams. Tai mes laikėme reikalingu nurodyti dėl to, kad nemanytumėte, jog ką jūs laikote paslaptingu, išeina iš viso už mūsų žinojimo ribų. Taip pat lankykite mus dažniau keliais, kuriuos jūsų meilė atvėrė, nes visuomet yra naudingas įgytas palankumas turtingų karalių, kurie, kad ir maža dovana maldomi, atsimoka visuomet didesniu atlyginimu. Kai ką perdavėme jums dar žodžiu per jūsų pasiuntinius, per kuriuos skelbiame savo nutarimą, kuris turėtų būti malonus".[15]

— — — — —

Slavų veržimasis, tačiau, į Romos imperijos sritis, neturėjo didelio pasisekimo. Pasipriešinimo būta per stipraus. Todėl atšokę nuo imperijos sienų, jie pradėjo veržtis šiaurėn, mažesnio pasipriešinimo kryptimi, nuolat jieškodami naujų žemių. Dalis jų apsistojo Lenkijoje, dalis įsiveržė į Pamarį, dar kiti veržėsi vėlesnio Mozūrų krašto link, kur tada gyveno galindai. "Taigi polanai, arba lenkai yra lechų slavų šaka, atkeliavusi apie 550 m. iš Dunojaus krašto į lenkų kraštą — "pole", kur ir įsikūrė. Jie skyrėsi nuo kitų slavų savo lenkų vardu ir buvo gimininigi mozūrams ir pamariečiams".[13] Taip aiškina vokiečių istorikas J. Voigtas. Kartu su lenkais, tik šiauriau slinko lenkams giminingi, bet nepriklausomi mozūrai, kurie susidūrė tada prie Dravantos ir į rytus nuo jos nusidriekusiomis galindų valdomis ir su jais pačiais — *frei und kriegerisches Volk*. Jų, tačiau, mozūrai niekad nepavergė ir niekad nevaldė![13] Taip, apie VI amž. pabaigą Prūsų kaimynai, staiga, pasikeitė. Vietoje germanų, iš visų pusių juos dabar supo slavų tautos. Vyslos žemupys virto lyg ir riba skirianti slavus nuo aisčių.

Tą slavų veržtą, staigiai ištikusį baltus, trum pai ir vaizdžiai nupasakoja mūsų senasis istorikas Simanas Daukantas: "Suirus Attilos galybei, vienok tautose nebuvo pataikos ir pakajaus: vienos norėjo keltis ir liuosuotis, kitos geidė buveinėmis keistis ir taip amžinai stumdėsi ir grūdosi ant viena antros. Paczių Venedų arba Gudų tauta radosi sujudinta tuomi, jog Bulgarai iszgrūdo Krabatus isz jų buveinės; tie sukuszino kitus Gudus, vadinamus sziądien Lenkais (Lachi), kurie pa-Islyje arba pa-Vislyje gyvendami pradėjo veržtis į Galindų ir kitų giminių Lietuvių tautos krasztą".[14]

Yra istorikų manančių, kad hunai tik išjudino slavus, tačiau jų išplitimą po visą šiaurės rytų Europą nulėmė naujų klajoklių — avarų, įsiveržimas (Zeuss).

(Bus daugiau)

IŠ LIETUVIŲ KARIŲ VEIKLOS UŽKAUKAZYJE PIRMOJO PASAULINIO KARO METU

P. GUDELIS

(Tęsinys)

Neteisinga būtų manyti, kad tose kelionėse patirdavau tik nemalonumų. Važinėdamas turėjau progos pamatyti garsias senienas. Mačiau Armėnijos buvusios sostinės Ani griuvėsius, Vano tvirtovės griuvėsius ir po ja, Babilonijos viešpatavimo laikais, uolose iškaltus rūmus, kurių sienos buvo išrašytos dantiraščiais. Turėjau laimės pasigrožėti didingais gamtos vaizdais: Ararato kalnu ir augštais Ponto Tauro kalnais. Per pastaruosius turėjau persikelti, norėdamas pasiekti Trapezundą. Gražu buvo stebėti, kaip kelias, padaręs septyniolika vingių, vieno kalno šlaitais persimeta ant kito, dar augštesnio kalno, kad tokiais pat vingiais pasiektų viršukalnį. Giliose prarajose daug kur buvo matomi sudužę sunkvežimiai. Nuo viršukalnio, lyg iš debesų, grožėjausi atsivėrusia Juodosios jūros pakraščių panorama, o nusileidžiant, stebėjaus šiltų kraštų medžiais, kaip siena apaugusiais kalno šlaitus. Taip pat pasigrožėtini buvo vaizdai plaukiant laivu iš Trapezundo į Batumą.

Ani griuvėsius aplankiau važiuodamas Persijon. Į ten palydėjo mane Al. Vaičkus ir kar. P. Masiulis iš Aleksandropolio. Ani buvo seniausia Armėnijos sostinė, bet bene prieš 1000 m. žemės drebėjimo sugriauta, apleista, smilčių užpustyta ir tik šio šimtmečio pradžioje archeologų atkasta. Iš stoties matėsi tik vienas augštesnis bažnyčios bokštelis, kuriuo kaip kelrodžiu pasinaudodami, per smėlynus tiesia linija pasiekėme iškasenas. Muzėjuje nusipirkome vadovą, gana stambią brošiūrą, ir gražių vaizdelių. Visą tą pačią dieną apžiūrėti nebesuspėjome. Pernakvoję, rytdieną pabaigėme tyrinėti ir sugrįžome į stotį. (Pridedu 1938 m. nuotrauką). Mano palydovai sugrįžo namo, o aš nuvažiavau į Erivanį jieškoti lietuvių karių.

Toliau kelias ėjo pro Ararato kalną, tai negalėjau nesustoti ir pasidomėti tomis vietovėmis, iš kur po visuotinio tvano, Nojaus arka išgelbėti žmonės, žvėrys ir kiti gyviai, vėl paplito po pasaulį. Mažoje Ararato stotelėje lietuvių nebuvo bet Aleksandropolio lietuviai geležinkeliečiai buvo man rekomendavę jų gerą pažįstamą, bene armėnę vedusį, ukrainietį. Jie patarė taip pat būtinai paragauti vyno iš Ararato pakalnės vynuogynų, kurių šakele nešinąs sugrįžo Nojaus žvalgybon paleistas karvelis. Buvau manęs pažingsniuoti Ararato link, bet paaiškėjo, kad ligi jo yra mažiausia dvidešimt km ir neina joks kelias.

Geležinkelietis priėmė mane labai maloniai ir tuojau parūpino iš jam gerai pažįstamo vyndario pilną ąsotį natūralaus, neatmiešto vyno. Jį beragaujant mano kojos pasunkėjo tiek, kad teko ne tik atsisakyti nuo Ararato lankymo, bet ir tolesnę kelionę geležinkeliu rytdienai atidėti. Kai iš ryto, tuo pačiu vyno atsipagirioję, akimis atsisveikinau su Ararato kalnu, pagalvojau, kad būtų malonu Paskutinio teismo dieną atsilankyti Ararato pakalnėn, jei būtų vilties dar kartą tokiu skaniu vynučiu pasmaguriauti.

Nepamirštinus įspūdžius paliko taip pat malonūs susitikimai su, per ilgus karo metus viso, kas lietuviška išsiilgusiais, kariais. Jei aš kartais pagalvoju apie savo laimingiausių pergyvenimų valandas, tai pirmiausia atsistoja prieš akis 1920-tų metų žygiavimo su gaubicų baterija į Vilnių vaizdai, kai gyventojai barstė po arklių kojomis gėles, kai puošė karius ir pabūklus gėlių puokštėmis. Tokį pat džiaugsmą ir dėkingumą reikšdavo man tolimame Užkaukazio fronte surasti lietuviai kariai.

Viename asilų transporte suradau jų varovą, iš pavardės, gryną žemaitį. Lietuviškai prakalbintas, nustebęs, jis ilgai žiūrėjo į mane, murmėjo nesuprantamus garsus, kol pagaliau susivokė, kad aš kalbu su juo lietuviškai. Džiaugsmo ašaromis apsipyles krito man ant krūtinės ir verkšlendamas, sunkiai rankiodamas žodžius, papasakojo savo likimą. Jis buvo jau ketverius metus tame transporte atitarnavęs, kai prasidėjo karas ir todėl turėjo pasilikti toliau tarnauti. Per ištisus septynerius metus jis turėjo reikalo tik su asilais. Rusiškai neišmoko, o lietuviškai užmiršo, nes per visą laiką nebuvo susitikęs nei vieno lietuvio. Atsipeikėjęs atsinešė savo skrynelę, kurioj buvo sudėtos visos jo brangenybės. Parodė man "Aukso Altoriaus" maldaknygę, kurią tik iš viršelio bebuvo galima atpažinti, o lapai buvo taip susmaluoti, kad raidžių visai nebesimatė. Kiek prisimenu, skry-

Ekskursijos į Armėnijos griuvėsius dalyviai: Iš kairės — Al. Vaičkus iš Karso, P. Masiulis iš Aleksandropolio ir P. Gudelis iš Karso. 1938 m. nuotrauka

nelėje jis turėjo surankiojęs daug suakmenėjusių sraigių ir įvairių kristalų. Patį gražiausią, beveik kumščio didumo, įvairių spalvų, padovanojo man atminimui.

Taip pat nepamirštamas liko II korpo vado šoferis Alfonsas Briedis. Kai atvykęs į Erzindžaną apsilankiau korpo štabe, norėdamas gauti leidimą lankyti dalinius, adjutantas tuojau pašaukė jį. Visą savaitę, laisvu nuo tarnybos laiku, jis lydėjo mane lankant įgulos dalinius. Jis turėjo savo žinioj motociklą su priekaba. Joje jis porą kartų nuvežė mane į korpo vynuogynus. Nei prieš tai, nei vėliau savo gyvenime nebeteko tiek atsivalgyti vynuogių, kad po to nei gražiausiai išsirpusios nebegalėjau praryti. Briedis gyveno mažame kambarėlyje prie garažo. Ten jis vaišino mane ne tik valgiais ir gėrimais, bet ir išsiilgtomis lietuviškomis dainomis, kurias pats lydėjo gitara. Ir su juo atsisveikinome ašarodami.

— — —

Pirmos kelionės metu, Persijos fronte dar buvo pakenčiama tvarka, bet maitinimas buvo suprastėjęs. Jautėsi, kad po revoliucijos kilęs įkvėpimas ir viltis į greitą karo pabaigą menkėjo. Dažni mitingai, kareivių tarybų posėdžiai, kultūros-švietimo paskaitos pradėjo kareiviams nusibosti. Drausmės statuto nuostatus pakeitė Kerenskio įsakymas įtikinėti, įsąmoninti kareivius drausmingai elgtis. Bet tas maža tegelbėjo: apsileidimai tarnyboje dažnėjo. Antrosios kelionės metu Turkijoj buvo jaučiamas prasidedąs turkų aktyvumas. Artėjo žiema, o šiltų drabužių atsargos nebuvo papildomos. Transportui vis labiau yrant, maisto tiekimas pablogėjo. Vietomis trūko druskos. Man pačiam teko valgyti šviežios avienos sriubą be druskos! Daugelis kareivių, pavalgę, kriauksėjo, lyg jūros liga sirgdami. Stambių kukurūzų kruopų duona, kuri nesubyrėdavo tik pridėtų ašakų dėka, buvo sunku praryti, o dar blogiau suviršKinti. Vietomis buvo pradėta taupyti šaudmenys. Rusų kariuomenės atsparumas menkėjo. Viešai buvo svarstomas reikalingumas žiemai atsitraukti Rusijon. O kai iš Trapezundo grįžau per Batumą į Tiflisą, sužinojau, kad, tikrai, viena divizija savavališkai atsitraukė iš Persijos fronto į Rusiją. Pakeliui kareiviai stabdė į frontą vykstančius tiekimo traukinius, grobstė maistą, o ištuštinę vagonus, užiminėjo juos ir vertė vežti Rusijon.

Tifliso lietuvių draugija, suprasdama būklės kritiškumą, paskuboms šaukė Kaukazo lietuvių organizacijų atstovų suvažiavimą 1917 m. gruodžio 27-30 d. Buvo išrūpintas įsakymas visoms lietuvių karių sekcijoms atsiųsti savo atstovus, o kurios buvo pasiuntusios savo žinias, buvo pakviestos atskirais raštais. Deja, dėl suirutės, šie kvietimai jas nebepasiekė sekcijų laiku.

Sugrįžęs į Karsą, radau savo bendradarbius gana blogoje nuotaikoje, nes jiems pačiame Turkijos pasienyje padėtis atrodė daug blogiau, negu tiflisiečiams. Karso draugija įgaliojo mane vykti į Tifliso suvažiavimą. Sutvarkęs savo reikalus tvirtovės artilerijos viršininko valdyboje, gavau komandiruotę į šaukiamą suvažiavimą. Pavalgęs paskutines Kūčias Tamošiūnų šeimoje, Kalėdų pirmą dieną išvykau į Tiflisą. Kiek atsimenu, traukinys buvo labai perpildytas. Tik

Kaukazo armijos lietuvių karių pildomojo komiteto prezidiumas. Iš kairės: Al. Marcinkevičius — pirmininkas, P. Gudelis — narys, Kl. Prielgauskas — sekretorius. Komitetas išrinktas 1917 XII 30 Kaukazo lietuvių organizacijų atstovų suvažiavime Tiflise. 1938 m. nuotrauka, minint 20-ties metų sukaktuves Kaune.

Ad. Tamošiūno prašymu buvau priimtas į traukinio palydovo skyrių.

Suvažiavimas Tiflise truko tris dienas. Daugiausia dalyvavo lietuviai civiliniai. Karių atstovus atsiuntė tik kelios įgulų sekcijos, o iš fronto atvyko vos pora asmenų. Didžiausia staigmena mums buvo, kad Kaukazo krašto kareivių ir darbininkų taryba atsiuntė savo atstovą kar. Al. Marcinkevičių. Kaip šiandien prisimenu, kad sužinojęs apie tai pagalvojau, jog jis tai tarybos kontrolierius. Patirtas jos nepalankumas, kai rūpinausi gauti leidimą organizuoti lietuvius karius, ir visai nelietuviškai skambanti pavardė, kėlė šiuos abejojimus. Tačiau greitai paaiškėjo, kad jis buvo tikra palaima mūsų tolesnei veiklai. Kai jis pasidarė Kaukazo lietuvių karių Pildomojo komiteto pirmininku, tai jam, kaip krašto tarybos nariui, o ne bet kokiam pašaliečiui, buvo atviros visos durys. Tas palengvino įvykdyti visus mūsų sumanymus.

Neatsižvelgiant į tai, kad atstovų skaičius nebuvo gausus, suvažiavimo darbotvarkė buvo tinkamai išspręsta. Buvo išrinkta Kaukazo Lietuvių Taryba ir Kaukazo armijos lietuvių karių Pildomasis komitetas. Į pastarąjį pateko ir pasidalino pareigomis: Al. Marcinkevičius — pirmininkas, Kl. Prielgauskas — sekretorius ir P. Gudelis — narys. (Pridedu 1938 m. nuotrauką). Be to, buvo išrinkti šie trys atstovai į 2-jį Rusijos lietuvių karių suvažiavimą Petrograde: St. Jazdauskas, P. Gudelis ir vienas kareivis, kurio pavardės nebeprisimenu.

Pirmame Pildomojo moiteto posėdyje nutarėme steigti prie Batumo tvirtovės sapiorų (pionierių) bataliono lietuvių kuopą. Kiek prisimenu, vadovavomės šiais sumetimais: 1. Suirutė Užkaukazio fronte vis didėjo, o grįžimas į Lietuvą per Ukrainą buvo surištas su vis didėjančiu pavojumi, nes Rusijoj plito pilietinis karas. Todėl atrodė tikslu lietuvius karius surinkti Batume, kad iš ten vėliau persikėlus laivu į Ukrainos pietus, arba net į Rumunijos pakraščius. 2. Pionierių batalionas buvo parinktas su viltimi, kad apmokymas ten galės ilgiau užtrukti, negu pėstininkų kuopoje, ir gal pasiseks ten sulaukti artėjančios karo pabaigos.

Pasilikę Tiflise Pildomojo komiteto nariai turėjo daug darbo, kol tą nutarimą pravedė per Kaukazo krašto kar. ir darbininkų tarybą ir vyriausiojo karo vado štabą.

— — —

Minėti Kaukazo lietuvių karių atstovai išvyko į Petrogradą 1919 m. sausio 5 d. Nuvykti pasisekė pusėtinai, nors teko pervažiuoti per pilietinio karo frontą ir dėl to kai kuriose stotyse ilgai laukti. Tačiau Antrasis Rusijos lietuvių karių suvažiavimas, kaip žinoma, buvo bolševikų išvaikytas. Grįžimo dokumentus gavome jau su bolševikiškais spaudais. Iš Petrogrado išvažiavom tiesioginio susisiekimo traukiniu į Tiflisą, bet pasiekę Rostovą sužinojome, kad šiaurės Kaukaze eina kovos tarp raudonarmiečių ir baltųjų, todėl pravažiuoti negalima. Mums neliko kitokios išeities, kaip pasukti į Krymą ir iš ten laivu persikelti į Užkaukazį. Patekome į Feodosiją. Laukdami laivo apsigyvenome viename viešbutyje. Naktį raudonarmiečiai darė viešbučiuose kratas, jieškodami jų nugalėto baltųjų dalinio karininkų "kontrarevoliucionierių". Patikrinę mūsų su socialistiniais spaudais dokumentus, kuriuose mes buvome tituluojami "tovariščiais", kareiviai buvo jau beišeiną, kai vienas pastebėjo ant kėdės kabančias mano kelnes su raudonais (artilerijos karininko) apvadais. Antpečių bei kitokių ženklų tada jau nebedėvėjome, bet iš kelnių apvadus išardyti dar niekam nebuvo atėję į galvą.

Atstatęs šautuvą raudonarmietis užklausė: "Kas iš jūsų yra karininkas?". Kai aš atsiliepiau, įsakė rengtis ir eiti su jais. Nuvedė mane į vieną namą, kurio kambariai buvo pilni suimtųjų, o prie kiekvienų durų stovėjo sargybiniai. Suimtiesiems buvo sakoma, kad rytoj juos tardys spe-

Du metus ir keturis mėnesius ištarnavęs JAV ambasadoje Maskvoje, seržantas **Matas P. Zujus** balandžio 6 išskrido į Graikijos sostinę Atėnus, kur paskirtas trejų metų tarnybai JAV ambasadoje. Seržantas yra sūnus "Garso" redaktoriaus Mato ir Kazimieros Zujų. Dėdės Samo armijoj tarnauja nuo 1946 metų rugpjūčio mėnesio. Po trejis metur yra tarnavęs JAV ambasadose Graikijoje, Olandijoje, Beirut-Libane, kelis mėnesius Japonijoj ir trejus metus Asmaroj, Eritrėjoje, Afrikoje.

Praėjusią savaitę palaidotas **Petras Stulginskas,** 69 m. Velionis buvo Lietuvos atsikūrimo laikų kūrėjas - savanoris. dalyvavo vad. Tauragės sukilime. Teroristinės "vilkų" organizacijos, kurią prez. A. Smetonos valdžia likvidavo, narys, turėjęs pasitraukti į Kanadą.

Vilimas Mikaitis, sūnus Otto ir Lenos Mikaičių, įstojo į JAV kariuomenę. Tarnybą tuo tarpu atliks Californijoje. Jis lankė Illinois universitetą.

Viktoras Kalvaitis, baigęs kariuomenėje šešių mėnesių tarnybą, grįžo į namus pas tėvus — Bernice ir Viktorą Kalvaičius, 5747 So. Parkside.

Edwardas ir Ona Leppai, 3910 W. 84 Street, buvo surengę išleistuves savo sūnui **Edwardui,** kuris gegužės 14-tą išvyko į aviacijos karininkų mokyklą, Lacklund A. J. Base.

Balandžio 22 d. karo prievolės atlikti išvyko **Algis Mockus** ir **Vytas Kurapka,** netrukus išvyksta inž. **Algimantas Krikščiūnas,** kurie pernai baigė North Eastern universitetą.

Jurgis Bichnevičius ir **Dangerutis Aukštikalnis** jau atliko bendrą karinį apmokymą ir paskirti pirmasis į Fort Sill, Oklahoma, o antrasis į Fort Gordon, Ga.

UHLERBORN

Likviduojama čia virš 10 metų išbuvusi 4204 LS lietuvių sargybų kuopa. Tai yra seniausioji iš visų lietuvių LS kuopų, nešiojanti Vytauto Didžiojo kuopos vardą. Kuopos nariai aktyviai dalyvauja lietuvių bendruomenės gyvenime ir yra paaukoję nemažas sumas Vasario 16 gimnazijai bei kitiems lietuviškiems reikalams. Daroma žygių likvidaciją sustabdyti, tačiau į tai daug vilčių nededama. Dalis kuopos narių bus priimti į kitas lietuvių kuopas.

Lietuvos savanoris Petras Pleskevičius, knygos **MES NEŠĖME LAISVĘ** autorius, yra patekęs į vargą. Jis mums praneša, kad jo žmona sunkiai sutirgo, o jis pats yra nedarbingas.

Jis rašo: "Broliai ir Sesės lietuviai, prašau neatsisakyti nupirkti mano išleistą knygą, kurią bėdos verčiamas parduodu už savikainą, už 1 dolerį. Mano adresas: **Petras Pleskevičius, 261 Silver St., So. Boston 27, Mass.**

Įsigydami knygą paremsite lietuvį, kovojusį už Lietuvos nepriklausomybę ir praradusį sveikatą.

— — —

---

ciali komisija. Kadangi Petrogrado liudijimas buvo man paliktas, aš per daug nenusiminiau. Sugalvojau aiškintis, kad grįžtu iš bolševikų suvažiavimo ir esu įgaliotas slaptai organizuoti komunistines vienutes Užkaukazyje. Visiems buvo žinoma, kad ten įsisteigusiose gruzinų, armėnų ir totorių (Azerbeidžano) tautinėse (pagal bolševikų supratimą — kontrarevoliucinėse) respublikose, komunistų judėjimas buvo silpnas.

Vis dėlto naktis buvo baisi. Daugelis suimtųjų graudinosi ir aimanavo. Bijodami "įšmugeliuotų" šnipų, suimtieji tarpusavy nesikalbėjo. Kai dienai įpusėjus tardymo eilė pasiekė mūsų kambarį, ir mes po vieną buvome išvedami, mano galva nuo širdies dūžių ūžte ūžė.

Tardytojui papasakojau sugalvotą pasaką ir pasiūliau, jei abejoja, susisiekti su Petrogradu ir pasiteirauti pas mūsų galvą — Rasiką. Kelionės metu aš buvau pastebėjęs daug kur suardytus telegrafo laidus, todėl tikėjaus, kad jei jie ir mėgintų, Petrogradą visvien nepasiektų. Ištardę tuojau nepaleido, bet išvedė į kitą kambarį, kuris buvo pilnas susikaupusių ir tyliai dūsaujančių asmenų. Ar dar kokia kita komisija apsvarstė mūsų parodymus, ar buvo tikrinamos mūsų suteiktos žinios, nežinau. Tačiau tik po pakartotinų papildomų apklausinėjimų vakare išleido mane ir palinkėjo pasisekimo "tovariščiškame" darbe.

Kaip vėliau sužinojome, tomis dienomis, tikriau naktimis, gretimame Sevastopolio uoste vyko pagarsėjusios karininkų skerdynės. Nugalėto baltųjų junginio karininkai buvo gaudomi ir varomi ant uosto pylimo, kur pastatomi ant pat kranto, kad kristų tiesiog į vandenį, ir sušaudomi. Ten žuvo jų ištisi šimtai.

Laimingai išsivadavęs iš pavojaus, sugrįžau į viešbutį. Mano draugai apsidžiaugė man grįžus, bet tuojau papasakojo liūdną naujieną, kad į laivus nėra taip lengva patekti. Kiekvienas keleivis esti tardomas ir pabėgėliai nepriiminėjami. Papasakojau jiems, kaip man pavyko išsimeluoti. Taip pasiaiškinę ir pasakojimus parėmę mums išduotais liudijimais, mes įrodėme, kad nesame jokie pabėgėliai, bet tikri Tifliso gyventojai. Todėl buvome priimti į laivą.

(Bus daugiau)

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis,
1561 Holmes Av.,
Racine, Wisc.

TREMTIES TRIMITAS

SUVAŽIAVIMUI BESIRUOŠIANT

Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Visuotinas Atstovų Suvažiavimas palengva artinasi. Nepamatysime, kaip prabėgs atostogos, vasara. Pats VAS įvyksta ankstyvą rudenį, rugsėjo mėn. 6 d., Čikagoje. Centro valdyba parinko tą dieną, nes ji sutampa su ilgesniu Darbo dienos savaitgaliu. Suvažiavimui parinkta Čikaga todėl, kad joje veikia du stambūs šaulių padaliniai, kartu su DLK Kęstučio šaulių kuopa, galintys siųsti į jį daugiau kaip pusę rinktų padalinių atstovų. Tenka priminti, kad taip pat buvo labai rimtai apsvarstytas š. J. Petrulionio, I-jo LK St. Butkaus šaulių kuopos pirmininko sutikimas, kad, jei centro valdyba nutars, pravesti VAS Detroite. Detroitas yra patogus geografiniu atžvilgiu, nes yra beveik viduryje, tarp plačiai išsisklaidžiusių šaulių padalinių. Ypač lengviau pasiekiamas Kanados šauliams. Jei šį kartą pasisakyta už Čikagą, tai, renkant vietą kitam VAS, reikėtų pasisakyti už Detroitą. Be abejo, vietos parinkimo klausimas kitam suvažiavimui iškils per dabartinį.

Turėsime tik vieną pilną dieną aptarti mums rūpimus klausimus, todėl reikia tam gerai pasiruošti. Tam turi būti pasiruošusi ne vien tik centro vadovybė ir jos veikiančios komisijos, bet ir visi VAS atstovai. Čikagos VYTAUTO DIDŽIOJO ir gen. T. DAUKANTO Jūrų kuopų šauliams teks nemažai pasitempti, vykdant techninį VAS paruošimo ir įgyvendinimo darbą, kaip pasirūpinant svečių nakvyne, priėmimu ar vaišėmis, registracija ir eile kitų darbų, kurių sekmingas paruošimas daug prisideda prie bendro pasisekimo ir nuotaikos.

Laikas greitai bėga ir praslinks nejučiomis. Bandykime ir taip susitvarkykime, kad šeimininkai ir svečiai būtume pasiruošę darbingam ir sekmingam susitikimui, kur kaip vienos šeimos nariai, galėtume pasidžiaugti šaulių laimėjimais, išgvildenti trūkumus ir nustatyti gaires tolimesnei veiklai.

NEPRIKLAUSOMAI LIETUVAI

Lietuvos Šaulių Sąjunga buvo įkurta 1919 metų rudenį, Nepriklausomybės kovų įkarštyje. Jos nuopelnai Lietuvai ir lietuvių tautai buvo ir liks gausūs ir reikšmingi. Sovietų Sąjunga, vykdydama prievartinę Lietuvos okupaciją, nutraukė lietuvių tautos nepriklausomo gyvenimo gijų ir sudraskė bendro darbo audinį, kurio kūrybos uolūs talkininkai buvo šauliai. Gal todėl nei viena lietuvių organizacija nebuvo taip skaudžiai paliesta okupantų ar kovos prieš jų jungą, kaip LŠS-ga. Tai jau įvykusi, bet dar nesurašyta mūsų tautos istorijos dalis, kuri bus reikšminga ir reikalinga Lietuvos ateičiai.

1954 m. Lietuvos Šaulių Sąjunga vėl buvo atkurta tremtyje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir Kanadoje. Šiais metais sueina 45-ri metai nuo LŠS-gos įkūrimo Lietuvoje ir dešimti metai nuo jos atkūrimo tremtyje. Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje, norėdama tinkamai atžymėti šias dvi reikšmingas sukaktis, tąja proga leidžia knygą — NEPRIKLAUSOMAI LIETUVAI, kurioje bus patalpinta gyvųjų liudininkų atsiminimų medžiaga apie šaulių veiklą Tėvynėje. Taip pat joje bus apžvelgtas LŠS-gos atsikūrimas tremtyje ir jos veikla pirmojo dešimtmečio bėgyje.

Knyga bus puošni, turės virš 300 puslapių ir gausiai paveiksluota.

Mecenatai ir garbės prenumeratoriai bus paskelbti knygoje, specialiame sąraše, ir visi užsisakiusieji, knygai šį rudenį išėjus iš spaudos, tuojau ją gaus.

Pinigus prašome siųsti knygos administratoriui šiuo adresu:

Mr. Kazys Žilėnas
1920 51st Ave.
Cicero 50, Ill.

Siunčiu ..... dol. ir prašau prisiųsti man Lietuvos Šaulių Sąjungos tremtyje leidžiamą knygą NEPRIKLAUSOMAI LIETUVAI.

Mecenatu su įnašu nemažiau kaip 25.00 dol.;
Garbės Prenumeratorium su įnašu nemažiau kaip 10.00 dol.;
Paprasta prenumerata 4 dol. vienai knygai.
Užsisakau ..... egz. knygos po 4.00 dol.

Vardas ir pavardė .....

Antrašas .....

.....

(Vardą, pavardę ir antrašą prašome parašyti aiškiai ir įskaitomai)

Redaguoja K. KODATIENĖ, Nida Resort, Linden, Mich., ir
E. PETRAUSKAITĖ, 6602 So Fairfield, Chicago 29, Ill.

MALDA UŽ LIETUVOS KANKINIUS

Tai mes, o Viešpatie, Tavo vaikai —
Netekę tėviškės, išvyti iš namų,
Tik žemės saują išsinešę
Iš kvepiančių, brandžių dirvų
Ir sužeistose širdyse
Laisvosios Lietuvos miražą —

Nuolankiai suklupę prie Tavo kančios,
Su meile ir pavasario gėlių puokštele,
Tik vieno maldaujam iš visos širdies:
Palengvink, Viešpatie, mūs brolių dalią,
Iš Sibiro žiaurių speigų,
Iš požemio urvų išgelbėk!

Aukojam, Viešpatie, Tau skundo pilną taurę
Kiekvieno žydinčio birželio metą,
Priimki ją, išgirsk maldas, Rūpintojėli,
Dar kartą nukryžiuotas ir išniekintas
Mūs kryžkelėse ir kapuose,
Tėvų sodybų pelenuose.

Nykioje šiaurėje daug brolių ilsis,
Ten kryžiais nežymėti jų kapai . . .
O Viešpatie, lai dangaus soduos
Lelijomis pražysta jų šventi vardai,
Lai motinų — bežadžių — ašaros
Pavirsta Tavo garbei perlais!

Gr. S.

NEUŽMIRŠTAMAS BIRŽELIS

Kiekvienas birželis mums primena mūsų tautos tragediją. Neužmirštamas liks Sibiran vežamųjų šauksmas, žuvusiųjų kančios, o taip pat priespauda tėvynėje pasilikusių. To mes negalime užslopinti savo viduje.

Mes gyvieji tos tragedijos liudininkai turime viską daryti: savo darbu ir lėšomis prisidėti, kad padaryta didžioji mūsų tautai skriauda būtų atitaisyta ir mūsų tėvų žemė josios teisėtiems šeimininkams lietuviams būtų grąžinta. Kiekviena proga skelbkime ir aiškinkime pasauliui tą didžiąją tragediją. Jieškokime vis didesnio atgarsio ir pritarimo mūsų teisėtuose siekimuose. Pavieniui ir organizuotai, kur tik galime, reiškime protestą prieš padarytą neteisybę mūsų tėvynės atžvilgiu.

Turėkime kantrybės, nenustokime vilties. Tvirtas tikėjimas Lietuvos prisikėlimu palaiko mūsų ryžtą, lietuviškos dvasios kovingumą ir patį lietuviškumą padaro didį ir prasmingą, o jis būtinas tėvynės laisvės siekiant.

K. K.

LIETUVOS KARALIENĖ BIRUTĖ

Lietuvių tautos legendose ir dainose iš visų senovės moterų labiausiai ryškėja Lietuvos Didžiosios Kunigaikštienės Birutės vardas. D. L. K. Birutė buvo kilusi iš Palangos bajorų giminės ir, pagal senovės padavimus, buvusi vaidilutė. Ji ir palaidota Palangoje ir jos kapo kultas jau 15-me amžiuje žemaičiams buvo labai žinomas ir iškilmingai švenčiamas. 1506 m. ant Birutės kalno, kur ji buvo palaidota, buvo pastatyta R. K. koplyčia. Vėlesniais laikais Birutės Daina būdavo iškilmingai giedama, kaip žemaičių himnas. Visa lietuvių tauta šį vardą labiausiai mėgo ir jau nuo 19 amžiaus Birutės vardu pradeda vadinti draugijas, laikraščius, chorus, įmones, sales ir t.t. Tuo vardu pradeda krikštyti mergaites.

L. D. Kunigaikštienė Birutė, kilusi iš mūsų pačių lietuvių tautos, buvo narsaus karo vado L. D. Kunigaikščio Kęstučio žmona ir garsaus Lietuvos valdovo Vytauto Didžiojo motina. Pagimdžiusi ir išauklėjusi tokį didį ir garbingą valdovą, pati Birutė turėjo būti garbinga Lietuvos karalienė, jei L. D. Kunigaikštį Kęstutį

mes pavadinsime karaliumi, kaip vadino jį tuo laiku visi Europos valdovai. Birutė buvo kartu ir visų mylimiausia Lietuvos karalienė.

Iš meilės savo tautos garbingai praeičiai, Karininkų Šeimų Moterų D-ja 1935 m. savo draugijos dešimtmečio proga, iškilmingame posėdyje pasivadino — Lietuvos Didžiosios Kunigaikštienės Birutės Karininkų Šeimų Moterų Draugija. Ta proga Karininkų Ramovė, pirmininkaujant gen. Vl. Nagevičiui, dovanojo puošnią, auksu ir šilku siuvinėtą, su D. L. K. Birutės paveikslu viduryje, brangią vėliavą. Brangios atminties generolas Vl. Nagevičius buvo vienintelis šios draugijos garbės narys, jis labiausiai rūpindavosi ir sielodavosi visais draugijos reikalais ir pirmas atskubėdavo su pagalba ir patarimais.

L. D. Kunigaikštienės Birutės draugija atsikūrusi išeivijoje nutarė įsigyti savo globėjos paveikslą. Paveikslas buvo nutapytas dail. A. Varno ir atidengtas 1964 m. kovo 14 d. Jaunimo Centre, dalyvaujant krikšto tėvams p. J. Daužvardienei ir gen. St. Dirmantui, gražiam birutininkių būriui su viešniomis ir svečiais. Šis globėjos paveikslas birutininkėms išeivijoj pavaduos draugijos vėliavą, paliktą Lietuvoje Kaune, Karo Muzėjuje. Šis garbingas Lietuvos karalienės Birutės paveikslas tegul primena mums ošiančią Baltijos jūrą ir gintarines pilis, o brangus vardas tegul jungia mus visas lietuves, išsisklaidžiusias plačiame pasaulyje, po viena vėliava į vieną gražią šeimą ir skatina prie gražaus sugyvenimo ir darnaus bendradarbiavimo lietuvių tautos kultūriniuose baruose.

M. B.

PERŽIŪRĖKIME SAVO PAPROČIUS

Iš Tėvynės mes atsivežėme gražių papročių paminėti svarbesnius gyvenimo įvykius ar didžiąsias šventes. Tie papročiai jau yra tapę mūsų tradicijomis. Apie juos mūsų spaudoje dažnai parašoma, o taip pat mes juos kartais pademonstruojame ir svetimiesiems.

Šiuo kartu norisi užsiminti apie mūsų asmeninius, kasdieninius papročius bei įpročius. Tai, išrodo, smulkmenos, bet iš jų susidaro gyvenimas. Jei tie įpročiai pasireiškia visuotiniau, kaip charakteringi tos pačios tautos žmonių veiksmai, tada iš jų daroma tos tautos būdo apibraižos. Kokie yra mūsų kasdieniniai papročiai, nuo to priklauso ir svetimųjų apie mus atsiliepimai — jų nuomonės.

Tačiau ir mums patiems labai svarbu, ar mūsų papročiai yra teigiami — naudingi mums ir gražūs, ar jie veda mus prie išsigimimo. Iš pagrindo esame sveikos žemdirbių tautos vaikai, tautos, kurios dvasia veržėsi į moralines augštumas, į taikų ir dorą gyvenimą. Bet istorinių įvykių tekmėje į mūsų tautos būdą brovėsi ir svetimos įtakos; iš vienos pusės, tuo jį užgrūdindamos, nes iššaukdavo tautinį pasipriešinimą, iš kitos gi pusės, įtakos veikdavo neigiamai, nes būdavo sąmoningai stengiamasi įbrukti neigiamus polinkius, kad tą atsparumą nusilpnintų ir greičiau jį palaužtų. Tuo būdu ir mūsų tautos būde atsirado kai kurių blogų polinkių, kurie rimtai gresia tautos sveikatingumui. Dvasinis išsigimimas ardo gyvenimą ne tik pavienių asmenų, bet atsiliepia šeimose, o per jas ir visoje tautinėje bendruomenėje valstybėje. Iš istorijos žinome, jog papročių išsigimimas privedė prie sugriuvimo net stiprias imperijas. Tas pats išsigimimas privedė dabartinę žmoniją prie sužvėrėjimo ir žmogaus nužmoginimo — komunistiniame pasaulyje.

Mūsų gyvenimas susideda iš kasdieninių smulkmenų. Bet tos smulkmenos, tie lašeliai, kasdien veikdami ir akmenį nutašo ... Kaip svarbu yra mūsų kūnui sveikas maistas, taip lygiai dvasiai reikalingi kilnūs polinkiai; nemaitinti jos kasdieninėm rūdim, o duoti tikrai jai gaivinančios šviesos. Sveika yra nors retkarčiais kritišku žvilgsniu peržvelgti savo aplinką ir ramiai apsvarstyti, kas joje gera ir palaikytina ir kur nukrypstama išsigimimo linkme.

Mes esame labiau linkę kelti ir aptarti gerus reiškinius: lietuvio ryškų linkimą į mokslą, meną ir į pasireiškiančius žymius gabumus, mūsų jaunimo gražią pažangą mokyklose ir panašiai. Visa tai mums pakelia dvasią. Tačiau ne mažiau yra svarbu atviromis akimis pažiūrėti ir į kokius gyvenimo šuntakius kartais nukrypsta mūsų žmonių žingsniai ir kaip silpnėja valia ryžtingam atsparumui.

P.

— Amerikoje išrasta ir bandoma minkšta sprogstamoji medžiaga — **Flex-X. Ji yra, palyginti, nejautri** trankymams, galima daužyti kūju, kirsti kirviu, kalti vinis, net pistoleto šūvis iš arti jos nesprogdina. Nors ji užtikrintai sprogsta nuo detonatoriaus, bet ją galima saugiai deginti atviram ore. Ji neužšąla net prie minus 40 laipsnių šalčio. Tikima, kad ji tiks visokiems sprogdinimo reikalams.

— Anglijos atskiros Laivyno, Aviacijos ir Armijos ministerijos sujungtos į vieną **Krašto Apsaugos Ministeriją,** kurios ministeris bus atsakingas tiesioginiai parlamentui. Bus ir ginklų rūšių ministerijos, kurių ministeriai sudarys Gynybos Tarybą, atsakingą Krašto Apsaugos ministeriui. Kasdieniniam praktiškam ginklų rūšių gyvenimui vadovaus ginklų rūšių valdybos. Tas padaryta dėl to, kad reikalinga glaudesnio rūšių bendradarbiavimo ir taupymo.

— Europoje esančios NATO karinės pajėgos sudaro skydą, kuris turi sulaikyti rusų puolimą iki atominiai ginklai pasirengs smūgiui. Buvo numatyta sudaryti 65 divizijas, bet operuojama tik su 30, iš kurių tik 24 yra praktiškai parengtos.

Sutarta, kad Anglija duos 4 divizijas. Dabar Anglija Vokietijoj laiko 51,000 karių 7-se brigadose, kurios numatoma suvesti į 3 divizijas. Anglijai nevyksta Reino Armiją išlaikyti pilnoje sudėtyje.

Amerika bando NATO strategiją keisti teikiant daugiau svorio įprastiniams ginklams, kad išvengtų panaudojimo atominių ginklų visiškai ar bent strateginių. Tuomet prisieina: a) padidinti sausumos kariuomenę, b) grįžti prie įprastinės taktikos, c) išstumti priekines linijas arčiau prie geležinės uždangos.

Anglija nenori didinti sausumos kariuomenės, nes reikėtų vėl įsivesti privalomą šaukimą, kas yra taip nepopuliaru krašte. Bėdos reikalui krašte sudarė atsarginių kontingentus, kurie, prireikus skubios paspirties, galėtų būti greitai pašaukti.

Atominės taktikos įvedimas anglams nelabai patiko. Dabar grįžimas prie įprastinės taktikos nėra sklandus, nes vis prisimenama, kad gali prisieiti skubiai grįžti prie atominės taktikos, o vėliau net prie atominės strategijos.

Išsidėstymas arčiau geležinės uždangos reikalauja daugiau išlaidų naujiems įtvirtinimams bei pastatams. Vengiant išlaidų, vykdomas nuolatinis dalių kaitaliojimas. Pasienyje nuolatos vyksta lauko pratimai, per kuriuos praeina visos dalys. Anglų Reino Armija nėra tokia stipri, kokią amerikiečiai norėtų matyti, bet ji esanti pakankamai stipri, kieta ir judri, kad jai skirtą uždavinį galėtų įvykdyti.

— Prancūzai ir vokiečiai, bendrai dirbdami, pastatė transportinį lėktuvą **Transall,** kuris pirmą kartą skrido pernai, o dabar gaminamas serijomis. Iki 1965 m. pagamins 6, 1965 metais — 24, 1966 — 58 ir 1967 — 102 lėktuvus. Lėktuvo daviniai: sparnų ilgis 40 m, liemuo 31.1 m, augštis 11.7 m, kėlimo plotas 160 kv. m, naudingas tūris 135 kūb. m, priekinės durys 2 x 1.2 m, pro užpakalines duris gali išmesti bet kokį nešamą krovinį. Pats lėktuvas sveria 42 tonas, normaliai neša 8 tonas, daugiausia gali panešti 15 tonų. Jis turi du turbininius motorus po 6020 aj., galima pritaikinti ir 2 sprausminius motorus, skrenda iki 510 km. į val., gali nusileisti ir pakilti 750 m. ilgio take ar stačiai lauke. Talpina lengvą tanką arba 80 ginkluotų karių, arba 66 sužeistuosius. Tinka visokiems greitiems pervežimams. Lengva pakrauti ir iškrauti.

Tai yra pirmas lėktuvas, statytas bendromis dviejų valstybių pastangomis, ateityje tai gali išsivystyti į nuolatinį bendradarbiavimą, vedantį prie didesnio pasitikėjimo vienų kitais ir lėšų sutaupymo.

— V. Vokietija organizuoja **teritorinius dalinius,** kurių uždaviniai bus

---

Šauliškasis jaunimas nesnaudžia

Lietuviškojo jaunimo — mūsų atžalyno — kultūriniai gyvenimiški pasireiškimai duoda labai gražių vilčių.

Čikagos šauliško jaunimo pasiryžimas vykti į New Yorke vykstančią pasaulinę parodą ir dalyvauti lietuvių pasirodyme dar labiau sustiprėjo, jau sudaryta gan žymi suma pinigų tai kelionei. Sužinojusi energingą jaunimo ryžtą, ir L. B-nė paskyrė tam tikslui dalį piniginės paramos, o jaunosios šaulės ir šauliai karštai darbavosi, beruošdami įvairius parengimus, bešokdami, kur buvo kviečiami, beruošdami loterijas ir kt, kad tik daugiau tam tikslui užsidirbtų. Ši šaulių tautinių šokių grupė — tai viena iš stambesniųjų šokėjų grupių, gražiai pasireiškusi ir tautinių šokių šventėje, Čikagoje. Geriausios sekmės jai palinkėsime ir dabar.

LŠST dešimtmečio leidinys "Nepriklausomai Lietuvai" žada pasirodyti rudenį — rugsėjo 6 d. visuotino šaulių atstovų suvažiavimo proga Čikagoje. Užsisakykite visos, sesės, šį įdomų sukaktuvinį leidinį ir stenkitės parinkti prenumeratų šaulių bičiulių tarpe. Taip pat iš anksto ruoškitės, susitarę su broliais šauliais, iš kiekvienos vietovės atsiųsti bent po vieną atstovę — šaulę moterį į būsimą suvažiavimą. **Jūsų vadovė**

Gen. Stasys Raštikis ir plk. J. Vėgelis įsijungė į LŠST dešimtmečio leidinio — NEPRIKLAUSOMAI LIETUVAI — bendradarbių eiles.

Dalis raštų jau spaustuvėje, kur jie paruošiami išleidimui. Knygą spausdina leidėjas Vl. Vijeikis. Jis taip pat sutiko būti knygos iliustratorium. P. Vijeikis jau yra išleidęs eilę dailiai sutvarkytų knygų, kuriose aiškiai matosi jo meninis sugebėjimas, todėl redakcinė komisija džiaugiasi, kad turi ne vien tik knygos leidėją, bet ir jos iliustratorių.

— — —

Aukos LŠST Dešimtmečio leidiniui:

Kun. Antanas Šeštokas — 50 dol., Vl. Išganaitis —10 dol.

KUKLUS SUMANYTOJO IR VYKDYTOJO PAGERBIMAS

Jau keli metai praėjo po Paminklo Žuvusiems atidengimo Čikagoje. LVS RAMOVĖS Centro Valdyba per tą laiką įsitikino, kad šio paminklo sumanytojų ir statytojų mintys ir intencija, žuvusių dėl tautos laisvės pagerbimu patriotiniai auklėti mūsų jaunimą ir duoti visuomenei patogias apystovas viešai reikšti Tėvynės meilę ir valstybingumo supratimą, buvo vertingos ir paminklas, bei jo rami aplinka tam visai tinka. Todėl, matydama atlikto reikšmingo darbo didelę sekmę ir visuomenės įvertinimą, RAMOVĖS C. Valdyba nutarė nors kukliai pagerbti šio paminklo sumanytoją ir tvirtą įvykdymo rėmėją. Tas ir buvo padaryta įteikiant RAMOVĖS nario ženklelį ir šio turinio adresą:

Pagerbimo dalyviai: iš k.: J. Gaižutis, St. Dirmantas, M. Rėklaitis, kun. Br. Krištanavičius, S.J., Vl. Mieželis, K. Dabulis-Dabulevičius, K. Oželis.

---

užnugario ir civilinių gyventojų apsauga. Tai bus savanoriška tarnyba sudaryta iš kariuomenės atsarginių, kurių dabar Vokietijoje priskaitoma iki 400,000, o 1966 m. bus 600,000 vyrų. Teritoriniuose daliniuose numatoma turėti dar šiemet 10,000, 1965 — 25,000 ir 1966 — 50,000 vyrų, suskirstytų į 146 padalinius po 10 iki 100 vyrų kiekviename. Ginklavimas bus tik lengvas, be tankų ir patrankų. Juose tarnyba truks 3 metus, po 30 dienų metuose; 13 dienų ištisai, 4 savaitgaliai ir 9 vakarai. Jie naudosis kariuomenės — vokiečių ar sąjungininkų patalpomis, asmeninius ginklus kiekvienas turės namuose. Uždaviniai — saugoti NATO karinių jėgų užnugarį, saugoti susisiekimo mazgus ir kitus svarbius punktus, kovoti su smulkiais įsiveržėliais bei parašiutininkais, apsaugoti tiekimą fronto dalims.

Toks karys valstybei kainuos 1320 DM, kai tuo tarpu kareivis atsieina 20,000 DM.

Gyventojų apsaugai organizuoti yra išleisti ar ruošiami trys įstatymai: Civilinė Tarnyba karo metu, Slėptuvių statyba ir Savisauga. Šių įstatymų numatytiems uždaviniams vykdyti sudaromi savanorių vienetai taikos metu, kurie bus kadras mobilizuotiems karo metu. Gyventojų apsauga yra Vidaus Reikalų ministerijos žinioje. **M. M.**

Didžiai Gerbiamajam

Kunigui BRONIUI KRIŠTANAVIČIUI, S.J.

Jūsų karšta Tėvynės meilė jau atmintinais 1919 metais pavasarį Jus skatino lydėti pirmuosius Lietuvos kariuomenės savanorius atgimstančią valstybę ginti. Mes pagarbiai įvertiname Jūsų gilų supratimą ginkluotų jėgų reikšmės valstybės apsaugai. Jūsų visada reiškiama pagarba Lietuvos gynėjams, Jūsų ypatingas dėkingumas žuvusiems dėl Lietuvos laisvės, kad likę gyvi — laisvai gyventų, jau visa tai tampriai surišo Jūsų kilnų asmenį su Lietuvos buvusiais kariais susispietusiais Lietuvių Veteranų Sąjungoje Ramovė. O būnant Tėvų Jėzuitų provincijos Vyresniuoju, kai vykdėt Vienuolyno, Koplyčios ir Jaunimo Centro didžiųjų statybų darbus, — Jūs sudarėt sąlygą, kad šio plačiojo krašto lietuviškai išeivijai nuolat būtų primenama: "tas nevertas laisvės, kas negina jos."

Ne kieno kito, o Tamstos apgalvota iniciatyva ir bendromis pastangomis Tėvų Jėzuitų aikštėje iškilo ŽUVUSIEMS DĖL LIETUVOS LAISVĖS, kad ir kuklus, bet prasmingas paminklas.

Lietuvių Veteranų Sąjunga Ramovė, atsidėkodama Tamstai, Didžiai Gerbiamas Kunige - Patriote, už nuoširdų gerbimą Lietuvos gynėjo — KARIO, ar tai būtų savanoris, ar partizanas, ar pogrindžio kovotojas - kankinys, — nutarė įteikti Jums, Kunige Krištanavičiau, ramovėnų nario ženklelį ir šį raštą, kaip simbolį mūsų Jums reiškiamos pagarbos ir padėkos.

Ramovėnai

Paminklo Statybos Komiteto Pirmininkas
(M. Rėklaitis)

L.V.S. RAMOVĖ Centro Valdyba

(St. Dirmantas, J. Gaižutis, Kar. Dabulevičius, Vl. Mieželis, K. Oželis)

LF narių metinis susirinkimas. Iš k. I eilėje: A. Rėklaitis, dr. A. Razma, A. Kazickienė, dr. S. Budrys, T. Blinstrubas ir dr. Vl. Šimaitis. V. Noreikos nuotr.

LIETUVIŲ NARIŲ FONDO SUSIRINKIMAS

Lietuvių Fondo narių metinis susirinkimas, įvykęs š. m. gegužės 16 d., praėjo ryžto, darbo ir geros nuotaikos ženkle.

Fondo pagrindinis kapitalas susirinkimo metu siekė virš 140,000 dol. Iki š. m. galo tikimasi surinkti iki 200,000 dol. sumos, o iki sekančių metų fondo narių metinio susirinkimo numatoma fondo kapitalą pakelti iki 300,000 dol.

Trečdalis LF Tarybos narių baigė savo vienerių metų kadenciją. Jų vieton tarybos sudėtin išrinkti: dr. Juozas Kazickas, Aldona Mažeikienė, dr. Kazys Ambrozaitis, inž. Vikt. Naudžius ir agr. Antanas Šantaras.

Dr. J. Kazickas iki šio susirinkimo buvo fondui paaukojęs 10,000 dol. Jis susirinkimo metu, kalbėdamas fondo reikalu, savo įnašą pakėlė dar 5,000 dol. Tai dr. Kazicko ir ponios A. Kazickienės 5 vaikų auka Lietuvių Fondui, t. y. kiekvieno vaiko vardu fondan įnešta po 1,000 dol.

Poniai ir dr. J. Kazickui už tokią gausią LF auką susirinkimas išreiškė širdingą padėką, sukeldamas entuziastiškas ovacijas.

A. Rėklaitis

NEW YORKO "RAMOVĖS" SKYRIAUS SUSIRINKIMAS

Birželio 4 dieną įvyko pirmas naujos valdybos sušauktas gausus narių susirinkimas. Nutarta padaryti išvyką į Rahway, N. J. ir ten būsimoje Lietuvių Bendruomenės gegužinėje, drauge su vietos ramovėnais, padraugauti ir pasivaišinti. Gegužinė įvyksta birželio 21 dieną ir tikimasi suplauksiant daug svečių.

Jau suėjo 10 metų, kai New Yorko Ramovės skyrius leidžia ir redaguoja "Karį", todėl nutarta tą sukaktį paminėti Lietuvių Atletų Klubo salėje viešu pobūviu šį rudenį, spalio 3 dieną. Bus pritaikinta programa ir vaišės. Bus kviečiami "Kario" skaitytojai, bendradarbiai ir svečiai. Tikimės gero žodžio ir iš spaudos žmonių.

Svarstyta ir būsimo Kariuomenės minėjimo paruošiamieji klausimai, bet galutinė data ir programa dar nenustatyta. Šventė įvyks, kaip visada, kažkurią lapkričio dieną, todėl pasirengimui dar daug yra laiko. Tikima gauti gerą paskaitininką.

Nauju Ramovės nariu susirinkime įstojo K. Vaitaitis. Po susirinkimo, sekant senu papročiu, buvo suvilgyti liežuviai ir pamiklintos žiaunos kukliais užkandžiais, nes daugelis po darbo dienos dar nebuvo pasiekę savo šeimininkių.

V. J.

MUMS RAŠO:

Atviras laiškas kolegai Zigmui Rumšai

Perskaičiau šių metų "Kario" nr. 5 Tamstos straipsnį "Dėl Nepaminėto Sukilimo". Nudžiugau, parašytas labai gerai, tuometinės karių nuotaikos aprašytos vaizdžiai, be pavydo ir pagiežos. Pastebėjau, kad Tamsta sugebi rašyti ir daug atsimeni. Žinias patikrini ir gerai įvertini. Tad prašau daugiau rašyti ir linkiu sekmės!

Kazys Ališauskas

Ar Ramovė yra nemirštanti organizacija?

Paskutiniame Čikagos ramovėnų susirinkime buvo paliestas opus klausimas: kas reikėtų daryti, kad daugiau naujų narių įtraukus į organizaciją? Mat, senieji nariai sensta, miršta, o jaunimas, kuris tarnauja Amerikos ar Kanados kariuomenėse RAMOVĖN nestoja. Taigi, atrodo, kad organizacijos ateitis yra liūdna.

Kas daroma, kad jaunimas stotų į sąjungą? Tuo reikalu kalbėjęs A. Rėklaitis ir vėliau rašęs KARYJE susirinkimo įspūdžius, deja į klausimą neatsakė. Tiesa, jis siūlė kviesti savo artimuosius, pažįstamus į RAMOVĘ, bet jam buvo priminta, kad naujieji kareiviai mažai domisi ja, mat, jie laiko ją tik Lietuvos karininkų sąjunga, nes mažai matosi joje eilinių, puskarininkių ar viršilų. B. Brazdžionis pareiškė, kad jau RAMOVEI kuriantis buvo sužalotas sąjungos vardas. Todėl dabar kviečiami kareiviai ne kaip atsiliepia.

Todėl atrodo, reikia kontaktuoti kuriuos galima, plėsti sąjungos gerą vardą visuose kraštuose, kad patraukus stojančius. P. Dirkis, pav., įrašė į sąjungą savo du sūnus, kiti savo giminaičius pakvietė. Tas reikia daryti atsargiai, nes jie dažnai jau priklauso šio krašto veteranų klubams. Tačiau pakviestus reikėtų pritraukti prie veiklos, leisti dalyvauti jiems įvairiose ceremonijose, kviesti juos paskaitoms, nes jų tarpe yra karinių mokslų žinovų.

Jei nesirūpinsime dabar, tai ir sąjunga išnyks ir KARYS sustos ėjęs. O jį jau dabar reikia užsakinėti tarnaujantiems kariuomenėje, ir KARYJE apie juos rašyti. Tuo keliu eidami gal ir patrauksime naujų narių į mūsų eiles.

Balys Svalia

Bejėgė dvasia ar bedvasis kardas?

Dienraščio "Draugo" kultūrinio priedo vedamojo mintį perduodamas "Pasaulio Lietuvio" "Mintys - pastabos - atgarsiai" skyriaus redaktorius pasigardžiuodamas dar prideda:

"**Kardas ir Dvasia.** Savo nuotaikomis dažnai svyruojam tarp dviejų pasirinkimų — žinom, kad tautiškai atsigavom ir sutvirtėjom kultūrinėmis pastangomis, bet daugiau žavimės politiniais ir kariniais laurais. Ir nepriklausomoj Lietuvoj turėjom ginklų fondą, bet likom abejingi kultūros fondui . . ."

Negi tam rašeivai ir "Draugo" dar vis neaišku, kad šie du elementai — Kardas ir Dvasia — vienas kitam neprieštarauja, kad jie vienas kitą tik papildo. Argi tam suprasti reikia didelio kultūringumo? Dvasia be kūno gi greitai išgaruoja. Kur dingo milijonas lietuvių senųjų emigrantų Amerikoje? Nežiūrint visų kultūrinių pastangų, leistų lietuviškų knygų ir laikraščių, vaidinimų ir paskaitų, jie mūsų tautai mirė. Jų įpėdinių tik vienas kitas dar pakalba lietuviškai. O kiek iš jų dar jaučiasi lietuviais? Taigi, kodėl tie rašeivos nekelia klausimo, ar reikalingos buvo tos kultūrinės pastangos, jei ginklų fondas nebuvo reikalingas? Juk jei tas milijonas lietuvių būtų išsilaikęs savo tėvų žemėje ir apgynęs savo laisvę ginklu, šiandien Lietuvoje būtų bent 4 milijonai lietuvių, bet ne 3. O laisvoje tautoje, kultūra netrunka sužydėti ir be kultūros fondų! Tą matėme per trumpą nepriklausomybės laikotarpį. Ir tie kurie šiandien plėšosi dėl buvusio ginklų fondo, tik jo pavėsyje išmoko lietuviškai ir sukultūrėjo, o gal tik "sukultūrėjo". Ginklų fondas kaip tik ir buvo organizuotas, kad apsaugotų laisvę ir sukurtas kultūrines lietuviškas vertybes.

Tauta, nežiūrint jos kultūrinių laimėjimų, tik įgijusi laisvę ir nepriklausomybę ir savo teritoriją, tik tada ji yra pilnutinė ir tik tada ji gali kuo plačiau vystyti savitą kultūrą. Tą žino, o jei nežino, tai jaučia ir paprasčiausias žmogelis. Štai kodėl visi šiandien daugiau žavisi politiniais ir kariniais laurais, **nes jie neša laisvę!** O laisvė — tai pats didžiausias kultūros fondas.

Demagogiška yra šnekėti ir rašyti, kad vietoje ginklų fondo reikėjo turėti kultūros fondą. Reikėjo turėti abu!

Paskutiniame "Margučio" nr. kitas demagogas plėšosi panašiai, per keletą puslapių šaukdamas, kad valdžia vieton ginklų fondo turėjusi jam įsteigti kultūros fondą. O ką gi tas rašeiva Lietuvoje būdamas darė? Gi sėdėjo šiltoje valdiškoje vietelėje, patenkintas didesne už leitenanto algele ir nė piršto tada nepajudino dėl kultūros fondo.

Demokratinėje Amerikoje (kadangi dabar mada būti demokratišku, todėl reikia ja sekti), ginklais rūpinasi valdžia, bet kultūros fondais, kurių čia yra ne vienas, bet tuzinai, rūpinasi patys kultūringi krašto piliečiai. Kur gi tie visi rėksniai buvo Lietuvoje? Kodėl jie to darbo tenai nesiėmė?

Gera yra premijuoti noveles ar lenciūgėlius, bet nei vienom dainom nei šokiais, nei noveles skaitydami krašto neišvaduosime, dar galų gale reikės imtis ir to kardo. Juk Lietuvos partizanai ne kultūros darbui ir ne dainuoti buvo išėję į miškus, nors iš jų darbų akivaizdžiai tik dainos teišliko.

Pagaliau, antra vertus, kultūros fondas atrodo tikrai buvo reikalingas Lietuvoje, jau vien tik todėl, kad nekultūringiems išaiškintių ne tik ginklų fondo reikalingumą, bet ir kardo ir dvasios vieningumą, o ne kokį tai tarp jų pasirinkimą.

A. R.

7 p. Žemaičių Kunig. Butegeidžio p. metinė šventė 1927 m. Klaipėdoje. I eilėje iš k.: E. Simonaitis, plk. P. Plechavičius, gen. V. Nagevičius, žemės ūkio min. J. Aleksa, vidaus reik. min. plk. I. Musteikis, prez. A. Smetona, 7 p.p. vadas plk. Genys, gen. S. Žukauskas, E. Galvanauskas, gen. VINCAS GRIGALIŪNAS - GLOVACKIS, Klaipėdos komendantas plk. R. Liormanas, gen. Adamkavičius, Klaipėdos krašto gubernat. J. Budrys, kpt. P. Jurgėla, pasienio policijos rajono viršininkas Goštautas.

A. A. GENEROLAS VINCAS GRIGALIŪNAS - GLOVACKIS

Laikraštis "Draugas" š. m. gegužės 23 d. pranešė, kad gegužės 18 d. Kolumbijoje mirė generolas Vincas Grigaliūnas - Glovackis, pasižymėjęs karininkas ir pulko vadas Lietuvoje 1918 - 1920 m. kovų dėl Lietuvos Laisvės laikais. Tuo laiku Lietuvoje apie jį buvo daug kalbama ir rašoma, susidarė net mitai — legendos; vieni jį gyrė, kiti peikė. Tačiau niekas negali užginčyti, kad velioniui netrūko energijos ar gerų norų Lietuvai tarnauti.

Velionis gimė 1885 m. rugpjūčio 9 d. Jiezne, Trakų apskrityje. Augo ir mokėsi Jiezne, vėliau Balstogėje. Išlaikęs 4 klasių egzaminus, stojo į Vilniaus karo mokyklą. Baigęs mokyklą, buvo paskirtas tarnauti Turkestanan. Tarnaudamas rusų kariuomenėje įgijo gan didelį karinį patyrimą, ypač karo administracijos — tarnybų srityje. Per I Pasaulinį karą dalyvavo kovose su vokiečiais ir buvo sužeistas.

Į Lietuvą jis sugrįžo 1918 m. spalių mėnesyje. Parvyko iš Poltavos ir apsistojo Vilniuje drauge su savo šeima. Apie lietuvių tautos reikalus buvo jau susipažinęs Poltavoje, tad sugrįžęs, be raginimo, savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę ir tuoj pat lapkričio 1 d. buvo paskirtas 1 pėst. pulko vadu. Buvo sunkus uždavinys organizuoti pėstininkų pulką nieko negavus ir nesant vilties, kad ką nors gaus. Tačiau V. Grigaliūnas-Glovackis nenusiminė, nesiskundė skurdžiomis sąlygomis, bet energingai ėmėsi darbo pats viskuo apsirūpinti. Jis priėmė pirmuosius savanorius, atvykusius į Vilnių, pasistengė juos patalpinti, pamaitinti ir apginkluoti. Gaudamas pinigų iš Tarybos kasos, supirkinėjo nuo vokiečių ginklus ir kitą karinę medžiagą. Pats asmeniškai visur vaikščiojo ir savo valdinius vaikė po Vilniaus miestą, kad tik daugiau įsigytų karo reikmenų, ypatingai ginklų. Nors ir kukli buvo pradžia, visgi pavyko pirmuosius savanorius apginkluoti. Jo aktyvumas tapo pastebėtas ir 1918 m. gruodžio mėn. lietuviškoji spauda paminėjo karininko V. Grigaliūno - Glovackio vardą, kaip kandidato krašto apsaugos ministerio postui. Tačiau aplinkybės pasikeitė ir ministeriu būti jam neteko. 1 pėst. pulkas buvo perkeltas į Alytų ir jo vadu buvo paskirtas karininkas Galvydis - Bykauskas. Karininkas V. Grigaliūnas-Glovackis tada buvo paskirtas 2 pėst. pulko vadu. Jam buvo įsakyta vykti į Kauną ir organizuoti pulką.

Kaunan jis persikėlė 1918 m. gruodžio 29 dieną. Drauge su pulko vadu į Kauną atvyko 2 karininkai, 1 karo valdininkas ir 2 kareiviai, viso 6 asmenys. Ne daug kas tikėjo, kad pulkas per trumpą laiką sudarys rimtą jėgą. Tačiau V. Grigaliūnas-Glovackis pasireiškė kaip gabus organizatorius. Trumpą laiką prastovėjęs Kauno mieste, 1919 m. sausio 11 d. jis su pulku persikėlė į A. Panemunės kareivines. Ten buvo erdviau, daugiau vietos savanoriams, kurie ne tik dešimtimis, bet kai kurią dieną šimtais atvykdavo į pulką. Pasisekimas buvo didelis.

Tik atvykęs į Kauną, karininkas V. Grigaliūnas - Glovackis tuoj susirišo su jaunimo organizacijomis: moksleiviais ateitininkais ir pavasarininkais. Iš stojusių savanoriais į pulką moksleivių V. Grigaliūnas - Glovackis parinkdavo apsukresnius, judresnius, iš jų sudarydavo būrelius ir siųsdavo į apylinkes, daugiausiai į Suvalkiją, savanorių verbuoti

ir gabenti į pulką. Verbuotojus pats asmeniškai instruktuodavo ir skirdavo viršininkus. Parinkdavo labai vykusiai. Vienas iš tokių būrelio viršininkų buvo moksleivis Jurgis Balkūnas, pasižymėjęs dideliu apsukrumu ir energija. Jis atgabeno daugiausia savanorių į 2 pėst. pulką. Savanorius rinko Marijampolės, Vilkaviškio, Šakių apskrityse, siekdavo Jurbarką ir Jonavos apylinkes. Suv. Kalvarijos, Seinų ir Alytaus apylinkių nebeliesdavo, nes ten savanorius verbuodavo 1 pėst. pulkas.

Nors V. Gr.-Glovackis gan ilgą laiką nebuvo Lietuvoje, berods nuo 1909 m., ir tik retkarčiais karo metu tekdavo jam pravažiuoti per Lietuvą, tačiau gyventojų nuotaikas labai gerai pažinojo ir įvertindavo. Į pulką atvykdavo A. Panemunės parapijiečių delegacijos, iš Suvalkijos, nuo Marijampolės, Vilkaviškio ir Šakių, atvykdavo ūkininkai ir atveždavo pulkui dovanų: maisto ir skalbinių. V. Gr.-Glovackis visuomet maloniai priimdavo delegacijas, ūkininkus, su jais kalbėdavosi ir dėkodavo už teikiamą paramą.

Stojęs į kariuomenę savanoris, 1919 m. pradžioje, gaudavo: kepurę, tautinių spalvų trikampį prisisiūti ant rankovės, diržą, šovinyną ir šautuvą. Algos mokėdavo 100 markių (auksinų) mėnesiui. Karininkai ir kareiviai dėvėjo nuosavus rūbus. Kepures karininkai siūdinosi privačiai, gražesnes negu kareiviškos. Pamenu tokį atsitikimą: vienas kareivis - savanoris, vos tik atėjo į pulką ir įstojęs savanoriu, tuoj pulko vado paprašė rūbų. Pulko vadas kar. V. Gr.-Glovackis tuoj nuėmė nuo savo galvos kareivišką kepurę, uždėjo ant savanorio galvos ir tarė:

— Viską, ką turėjau, atidaviau, kai turėsiu daugiau, irgi duosiu.

Kareivis susijaudino ir truputį patylėjęs pasakė:

— Aš nebeimsiu algos, pirkite man ir kitiems rūbus. — Tuo pasikalbėjimas ir baigėsi.

Savanorius verbuoti V. Gr.-Glovackiui sekėsi. Šioje srityje jie pasireiškė dideliais administraciniais bei organizaciniais gabumais. Viso jis surinko daugiau kaip 3000 savanorių. 1919 m. sausio mėn. pabaigoje jis turėjo apie 2000 savanorių. Toks staigus savanorių padidėjimas paskatino V. Gr.-Glovackį tolesniems planams. Jis sumanė savą pulką perorganizuoti į diviziją; kadangi trūko karininkų, tai moksleivius intensyviai mokė ir ruošėsi pakelti karininkais. Visa tai atlikti jis norėjo ne kelių mėnesių, bet kelių savaičių bėgyje. Į didžius tuometinius medžiaginius trūkumus, kad nėra rūbų, nėra transporto priemonių, blogi ir nevienodi ginklai, V. Gr.-Glovackis mažai kreipė dėmesio. Atsakydavo trumpai: "Nugalėsime priešą ir gausime". Šių savo sumanymų V. Gr.-Glovackis neslėpė nuo vyriausybės. Jis asmeniškai kelis kartus vyko į Krašto Apsaugos ministeriją ir ten vis įtikinėjo "greičiau veikti". Į krašto apsaugos ministerio pareiškimus: "kad reikia truputį palaukti, kol gausime ginklų ir rūbų ir kad vyriausybė ruošiasi tai padaryti", V. Gr.-Glovackis nekreipė dėmesio. Jis nesutiko laukti ne tik kelių savaičių, bet ir keletos dienų. Vasario mėnesį paskyrė karo komendantus Marijampolės, Vilkaviškio ir, berods, Šakių apskritims ir ten paskelbė karo stovį. Tokiu būdu jis įsikišo į vyriausybės administracinius reikalus, tad suėjo į konfliktą su vyriausybe. Vyriausybė ėmė ir pašalino V. Gr.-Glovackį iš pulko vado pareigų. Kovo mėn. pradžioje V. Gr.-Glovackis, jau buvo pakeitęs savo nuomonę. Jis pamatė, kad vyriausybė, gavusi ginklų, rūbų ir kitokių karinių reikmenų, plačiau vykdė kariuomenės organizacijos darbus, negu kad jis buvo planavęs. Tad nusileido ir tylėjo. Būtų buvęs vėl grąžintas į pulką, arba gavęs kitą paskyrimą, tačiau tuo metu pakurstyti pulko kareiviai, iš A. Panemunės kareivinių atvyko į Kauną. pasiėmė karininką V. Gr.-Glovackį ir parsigabeno jį pulkui vadovauti. Krašto apsaugos ministeris kar. M. Velykis, nenorėdamas, kad konfliktas išplistų, nusileido, bet įspėjo V. Gr.-Glovackį būti klusniu ir tvarkingu. Karininkas V. Gr.-Glovackis prižadėjo, ir taip viskas susitvarkė.

1919 m. gegužės mėn. 2 pėst. pulkas, ne visas iš karto, bet batalionais išvyko į frontą. Karininkas V. Gr.-Glovackis atvyko į frontą, kai Panevėžio miestas buvo jau užimtas. Jis vadovavo 2 pėstininkų pulkui kovose su bolševikais ir bermontininkais. 1920 m. balandžio mėn. buvo atleistas iš 2 pėst. pulko vado pareigų ir paskirtas į Vyriausiąjį štabą. 1920 m. rugpjūčio mėn. buvo paskirtas II divizijos vadu. Vadovavo lietuvių kautynėms su lenkais Augustavo miškuose ir prie Seinų. Karo lauke kar. V. Gr.-Glovackis nepasireiškė tokiais gabumais, kaip kad savo tarnybos pradžioje, organizuojant pulką. Neturėjo laimės, karo lauke nesugebėdavo manevruoti. Kol buvo 2 pėst pulko vadu, turėjo savo padėjėją karininką J. Laurinaitį, kuris buvo pranašesnis šioje srityje, t. y. sugebėdavo manevruoti karo lauke, tačiau V. Gr.-Glovackis nevisuomet jo patarimų paisydavo. Kare su lenkais 1920 m. rugsėjo mėn. operatyvius planus V. Gr.-Glovackiui paruošė latvių tautybės plk. Ozolis. Tačiau nepasisekė užimti Augustavą ir Suvalkus. Lenkų jėgos buvo pranašesnės, ypatingai gerai veikė gausi lenkų kavalerija. Lenkai sutelkę dideles jėgas rugsėjo 22 dieną smogė lietuviams. Įvyko arši kova, lietuviai nukentėjo, teko pasitraukti. Lenkai užėmė Seinus ir perėjo Nemuną prie Druskininkų. Karininkas V. Grigaliūnas - Glovackis pats pasitraukė iš II divizijos vado pareigų ir daugiau į rikiuotę tarnauti nebegrįžo.

1922-1925 m. buvo Vyriausio štabo mobilizacijos skyriaus viršininku. 1926 m. buvo atleistas iš kariuomenės, bet netrukus po 1926.XII.17 d. perversmo grįžo į kariuomenę. 1927 vasario 16 d. buvo pakeltas į generolus. Buvo generolu ypatingiems reikalams prie krašto apsaugos ministerio. 1932 m. jis išėjo į atsargą. Dar tebetarnaudamas kariuomenėje studijavo Lietuvos Universitete teisių fakultete ir 1930 m. baigė teisių ir ekonominį fakulteto skyrius. Išėjęs į atsargą, vertėsi teisininko darbu.

1940 m. pirmosios bolševikų okupacijos metu slapstėsi Gudijoje, dirbdamas kolchoze darbininku. Prasidėjus karui 1941 m. grįžo į Kauną prie savo šeimos. 1944 m. emigravo į Vokietiją, vėliau į Kolumbiją.

Bendradarbiavo spaudoje. Vienas iš vertingiausių gen. V. Grigaliūno-Glovackio rašinių yra **"Mano atsiminimai"**, tilpę 1923 m. **Mūsų Žinyne** Nr. 15. Kalbama, kad Kolumbijoje buvo parašęs daugiau atsiminimų, kurie nėra atspausdinti.

Kazys Ališauskas

— — —

RAUDONI SVEIKINIMAI

Komunistinio fronto laikraštis Southern Patriot praneša, kad prezidentas Johnsonas ir kiti augšti pareigūnai siuntė sveikinimus pagerbdami Aubrey Williams, kuriam kovo mėn. buvo surengti pagerbimo pietūs.

Kuo gi Williams yra pasižymėjęs, kad augšti pareigūnai jį sveikino. Nagi, jis organizavo komitetą, kurio tikslas buvo panaikinti Priešamerikinės Veiklos Kongreso Komitetą (HU AC), o, be to, yra liudininkų po priesaika nurodančių, jog jis yra komunistas.

Nat. Rev. 1964, birž. 29.

Kaina
20 u c

PASAULINIS SĄMOKSLAS IR APGAULĖ

Ar pasyvumas yra moderniško gyvenimo reiškinys? Žinoma, kad ne. Priešingai, veiklus žmogus su šviesia pasaulėžiūra, nepasiduodąs gyvenimo tekmei, — tai ateities simbolis ir laisvojo žmogaus idealas. Viliojanti pažadai, jei jie yra surišti su ilgu laukimu, dažnai apvilia mus, ir todėl jie nėra joks tikras siekis ar net idealas. Tokie apgaulingi pažadai esti dažnai pumpuojami masėms tikslu jas apdumti, išnaudoti ir dominuoti. Taip lygiai ir kančia nėra joks idealas, nors ji ir būtų įsukta dailiausiomis skraistėmis.

Senovės lietuvių gerbimas gamtos ir jos prajovų atatiko anuometinio laisvo lietuvio prigimtį ir nežalojo jo moralės. Atnešęs vergiją, kryžiuotis (Mažoji Lietuva), o vėliau lenkas (Didžioji Lietuva) jėga pamynė tą senojo lietuvio laisvės sąvoką, laisvos dvasios sukaustymas buvo kaip tik priešingas lietuvio prigimčiai. Abstraktus (nesurištas su gamta) mokslas, šį žmogaus gyvenimą skaitąs tik trumpu ir laikinu, palaužė aiškias laisvojo lietuvio gyvenimo sąvokas ir sužalovo jo sielą. Atsirado vergija fizinės baudžiavos pavidale ir vergija dvasinė, — skurdžiam gyvenimui pasyvumas. Būk kantrus, kai tave skriaudžia, nes tau bus po mirties atlyginta. Tokiam pasyvios pasaulėžiūros žmogui visur vėl yra skiepijamos tos pačios "privilegijuotos" tautos apgaulingos neapykantos, bei melagystės mokslas.

Yra faktas, kad žmogaus dvasia, nerasdama atramos pasyviame misticizme, metasi į kraštutinumus: turtų krovimą, garbės tenkinimą, arba pakliūva, bejieškodama laisvės, į vylingo - apgaulingo komunizmo spąstus. O jau į šį tinklą pakliuvus, nelengva iš jo išsipainioti. Nenuostabu, kai jau buvęs komunistų komisaru, ar buvęs jų įkalintas ir paleistas su sąlyga šnipinėti, visą amžių pasilieka jų nužemintu tarnu.

Sovietai taip sutvarko savo valdomus plotus, kad jų pavergtų tautų nariai vienas kitam nepasitiki, vienas kito neapkenčia, vienas kitą šnipinėja, — tikrai savotiškai genialus "privilegijuotųjų" išgalvotas būdas laikyti visiškoje vergijoje ištisas tautas ir valstybes. Nebereikalo senasis Jehova savo tautai pažadėjo visą pasaulį, — argi tikrenybė taip toli nuo šito jų tikslo? Argi bereikia pasaulyje didesnės apgaulės, kokia yra šiandien sovietizmo sistema? Ir argi galima vien tik pasyviu mokslu kovoti su tąja naujos gadynės dvasine bei fizine vergija?

Mes dažnai linksniuojame rusifikaciją, rusų komunizmą, rusų agresiją. Tai nevykęs pasityčiojimas iš rusų tautos, nes juk visos tautos Sovietų imperijos ribose yra absoliučiai pavergtos, ir iš to dvidešimtojo amžiaus pragaro tik vien "privilegijuotos" tautos žmonės galėjo tuoj po II Pasaulinio karo išvykti iš Sovietijos organizuotai su savo turtu ir net dalinai su ginklu. Keistas iš pirmo žvilgsnio sutapimas, kad Kauno pirkliai prieš II Pas. karą mielai vartodavo rusų kalbą, kuri iš jų lūpų skambėdavo Laisvės Alėjoje. Jų tautinė tikyba, atsinešta iš dykumų, ir jų griežtai uždara bendruomenė (valstybė valstybėje) leidžia jiems nepamiršti tautybės, net pamirštant savo kalbą arba prisidengiant kita tikyba.

Jei šimtmečiais buvo silpninamas tautų atsparumas per primestą joms nenaturalų misticizmą, tai nenuostabu, kad tautos, netekusios dvasinio atsparumo, davėsi pavergiamos. Ir stebėtis reikia, kaip maža tauta, panaudodama kitų tautų iškrypėlius, kaip kokiu didžiuliu voratinkliu apipina milžiniškus žemės plotus ir įveda tokią vergiją, kokios dar nebuvo istorijoje (netgi faraonų laikais), nes tada vergas buvo vis tik vertinamas pinigu ar kuriuo kitu mastu. Čia gi jis yra pasityčiojimo, moralinio apspjaudymo ir visokeriopo paniekinimo objektu. Ir už kiekvieną "botago" smūgį privalo dėkoti "liaudies" pastatytam stabui, tautų karalių karaliui, Stalinui ar Chruščiovui.

Jei Lietuvos nepriklausomybės laikais veikė partijų "trikomai" ar "šeškomai", atsieit, užkulisiniai patarėjai, kurie turėjo vyraujančios įtakos į politiką, tai nekitaip yra ir J.A. V-se. Prieš rinkimus kandidatai į prezidentus, "žvejodami" balsus daug pažada, nors jie gerai žino, kad tų pažadų ištesėjimas daugiau priklauso ne nuo jų asmeniškai, bet nuo kongreso. Taigi šaunūs, triukšmingi obalsiai bei pažadai ir čia partijoms reikalingi, gi jų ištesėjimas — tai kaip "Dievas duos". Tai panašu į pažadą kompensuoti ką nors svetima nuosavybe, ką prie progos mėgsta daryti didžiosios valstybės (pav., Hitlerio ir Stalino susitarimas Pabaltijo valstybių sąskaiton). Prisiminkime nelemtą Kubos invaziją, Potsdamo susitarimą dėl Vokietijos ir kt.

Jei seniau išrinkti prezidentai darydavo "vizitus" Baruchui, prezidentų patarėjui, tai vėliau net du prezidentai lankė kolumnistą Walterį Lipmaną, nes jų (tų patarėjų) šešėlyje tūni slaptingos, pasaulį diriguojančios jėgos. Kokios gi kitos dar norime apgaulės arba pasaulinio masto sąmokslo, jei užkulisiai yra tokie stiprūs, kad nulemia ir visų tautų politikos linkmę ir tautų likimą? Kokios gi dar kitos Antikristo karalystės jieškosime, jei jau pragaras yra sukurtas Sovietijoje, jei iš to pragaro tautoms kelio atgal nėra. Viduramžiuose nupieštas Dantės pragaras tėra tik menkas šešėlis palyginus su dvidešimtam amžiuje sukurtu Sovietijos milžinišku pragaru, kur prieš Dievą sukilę angelai yra virtę pikčiausiais raudonais velniais, kurie visokiais įmanomais būdais kankina į jų nagus įkliuvusias tautas.

K. Č.

Atitaisymas

"Kario" 1964 m. nr. 4, aprašyme "Clevelando ramovėnų veikla", neteisingai aprašytas mano pranešimas apie Mažąją Lietuvą ir Kristijoną Donelaitį.

1. Aš nesu Klaipėdos sukilimo dalyvis.

2. Kristijonas Donelaitis kilo ne iš Klaipėdos krašto, kaip L. Žvirkalnis tvirtina, sakydamas: "Iš ten kilo Donelaitis".

3. Savo pranešime aš kalbėjau apie visą Mažąją Lietuvą, apie didį lietuvininką ir poetą Kr. Donelaitį ir kreipiau mūsų visuomenės dėmesį į visos M. Lietuvos priklausomumą Lietuvai — apie Lietuvos Vakarų problemą, kurią mes turime geriau pažinti.

Edvardas Karnėnas

KOMEDIJOS KONKURSO REZULTATAI

Pereitų metų gale Čikagos Scenos Darbuotojų Sąjunga paskelbė konkursą komedijai parašyti, paskirdama 500 dol. premiją laimėjusiam veikalui. Konkursui buvo prisiųsti šeši komedijinio žanro veikalai: 1. Vaitoko "Aukso galva", 2. Ritos Kuosos "Saulėgrąžų sala", 4. Aitvaro "Jaunystės daina", 5. P. Pavaronio "Klevų Alėja 669" ir 6. Ramunėlės "Viščiukų ūkis".

Jury komisiją sudarė: pirmininkas kun. V. Bagdanavičius, MIC, sekret. rež. Zita Kevalaitytė - Visockienė ir nariai — akt. Marija Lemešytė - Dikinienė, Balys Chomskis ir Kazys Oželis.

Komisija, peržiūrėjusi gautus veikalus ir š. m. gegužės mėn. 5 d. susirinkusi baigiamojam posėdžiui, vienbalsiai išrinko geriausiu Ramunėlės slapyvardžiu pasirašytą 3-jų veiksmų satyrinę komediją Viščiukų ūkis. Voką atidarius paaiškėjo, kad šio veikalo autorius yra **Anatolijus Kairys.** Jam skiriama komedijinio žanro 500 dolerių premija.

ECHO VALLEY lietuviška vasarvietė

Atidaryta ištisus metus. Lietuviai savininkai *Elena* ir *Julius GARMAI* visus maloniai kviečia atvykti. Iš anksto kreiptis:

ECHO VALLEY, Echo Lake, Pa. — Telef.: 717 - 424 - 1920.

DŽIAUGSMAS — POILSIS IR RAMYBĖ POCONO KALNUOSE

Kur vakar dienos malonumai — tampa rytdienos maloniais prisiminimais . . .

Puikūs ir patogūs kambariai su televizija, radijo ir voniomis, arba atskiri nameliai. Modernus baras, didelis maudymosi baseinas ir ežerėlis, 20 akrų miško, visokiausias sportas vasarą ir žiemą, šokiai ir geras lietuviškas maistas. . . . . **Nuolaidos: organizacijoms, stovykloms, suvažiavimams**

Pasaulinėje parodoje New Yorke V. Maželio nuotr.

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.